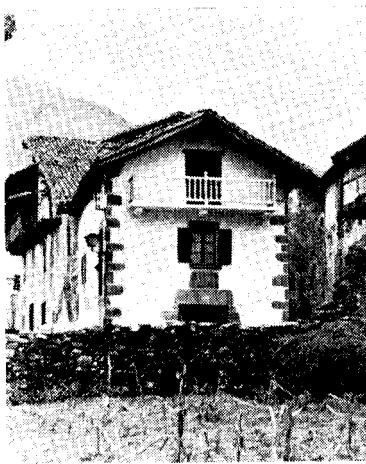

ANTONIO ZAVALA, S. I.

**BIDASOA ALDEKO
BOST BERTSOLARI**

**BIDASOA ALDEKO
BOST BERTSOLARI**

AUSPOA LIBURUTEGIA

97

COLECCION AUSPOA

**Administración: Plaza de Santa María, 2 - Tolosa
(Guipúzcoa-España) Tel. 661612**

**Dirección: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J. Colegio
de S. Ignacio. Ategorrieta. — San Sebastián.**

ORDAINDU BEARRAK:

Urte betekoa: 420	pezeta	Atzerrian: 560	pezeta
Ongilleak: 700	”	Ale bakarra: 50	”

ANTONIO ZAVALA, S. I.

**BIDASOA ALDEKO
BOST BERTSOLARI**

**AUSPOA LIBURUTEGIA
1970**

Azalean, ezkerretik eskubira:

Goiko aldean:

Bordaberri, Axura jaio, bizi ta il zan etxea.
Txapado, Juan Migel Bera jaio zan etxea.

Beko aldean:

Pedro M.ª Etxarte Lasaga.
Jose Maritorea Ezurmendia.
Trinidad Urtasun Marturet.

© **Auspoa Liburutegia**
Tolosa (Guipuzcoa)

Depósito Legal. S. S. 556/70
IZARRA - Peña y Goñi, 13
San Sebastián-Septiembre 1970

A R K I B I D E A

AXURA BERTSOLARIA (1833-1917)

Axura bertsolaria (Juan Antonio Sanziñena Indaburu)	11
Zenbait gertaera ta bertso	14
<i>Sátira contra los mangoneadores de la villa de Echalar</i>	20
<i>Las eternas obras de la escuela de Aranaz</i>	25
<i>Sermón en verso</i>	30
“Paper zuria eskribiturik...”	34

JUAN MIGEL BERA EZKURRA (1857-1914)

Juan Migel Bera Ezkurra	41
Bertso Berriak: “Bertso berriak jartzera nua...”	50
Bertso Berriak: “O, parerik ez dezun...” ...	57
Bertso Berriak: “Birjiña Ama, zure alaban- tzak...”	66
Bertso Berriak: “Jarri al banezake...”	73
Bertso Berriak: “Komeni diran bertso be- rriyak...”	80
Bertso Berriak: “O, Jesus, zeruan ta...” ...	87

PEDRO MARIA ETXARTE LASAGA (1862-1934)

Pedro Maria Etxarte Lasaga	97
Bertso Berriyak Europa'ko gerrari jarriyak	99

JOSE MARITORENA EZURMENDIA
(1882-1953)

Jose Maritorea Ezurmendia	111
Nere maitiarentzat	113
Landibartarren bide berria	123

TRINIDAD URTASUN MARTURET

Trinidad Urtasun Marturet	131
“Kantu-lanian edo bertsoan”	134
Atsotene'ko bertsoak	136
Apezaren usoak	139
Etxe bateko kontuak	141
Neskazar bati	144
Ez bele ta ez miru	147

AXURA BERTSOLARIA

**Juan Antonio Sanziñena Indaburu
(1833-1917)**

AXURA BERTSOLARIA

Axura bertsolaria, izen-deituraz Juan Antonio Sanziñena Indaburu zeritzan. Axura, izengoitia zuan.

Etxalarr'en, 1833'garren urteko Martxuaren 10'an, jaio zan.

Aita, Migel Maria, Sunbilla'koa zan; ama, Ana Maria, Etxalar'koa. Aitaren aldeko aiton-amonak, Isidro, Etxalar'koa, ta María Josefa Perugorria, Bera'koa; amaren aldekoak, Juan Felix ta Magdalena Huarte, biak Etxalar'koak. (1)

Axura Urritzogieta ballaran, Bordaberri baserrian, jaio omen zan. Baita bertan bizi ta il ere.

Etxalar'ko alaba zan Manuela Zubiria'rekin ezkondu zan. Famili ederra azi zuten.

Axura larogei ta lau urterekin il zan, 1917'garren urteko Apirillaren 26'an. (2)

---

(1) Etxalar'ko bostgarren bataio-liburuan, 202'garren orrian.

(2) Etxalar'ko bostgarren eriotz-liburuan, 93'garren orrian.

Esan didatenez, arta-buru aletzen ari omen zan, silla batean exerita eta kantari. Alako batez, bat-batetan ixildu, pixkanaka makurtu ta erori egin zan. Etzuan geiago itzik egin. Perlesiak jota zegoan. Andik ogei ta lau bat ordura il zan.

Axura bertsolariaren aditzera, urte askoan Ziga'ko erretore izan zan Xabier Lazkoz apaiz jaunari zor diogu. 1932'garren urtean, Axuraren iru bertso-sail bialdu zituan apaiz onek Donostia'ra, Aitzol zana-ren bertso-bildumara.

Bialdutako paperetan ez du esaten nun, nola ta zeñi jaso zizkion. Bañan beraren anaiak esan digunez, Axuraren ondorengoren bati kopiatuak zituan. Ondorengo ori Ziga'ra lanen bat egitera etorria omen zan.

Iru bertso-sail oietako batek asieran onela esaten du: «*Felipe Sancinena, bersolari de Echalar de mediados del siglo XIX, famoso en las Cinco Villas de Navarra y en los Bajos Pirineos.*»

Bañan Axuraren ondorengoak, ta bai Etxalar'ko zarrak ere, bertsolaria Felipe ez bañan Juan Antonio zeritzala esan didate. Felipe, Juan Antonioren seme bat izan zan.

Lesaka'ko Rafael Irigoyen'ek (3) esan digunez, Arantza'ko erriari ere bertsoak paratu zizkion, arako kamioa egin zanean. Bertso-mordoxka polita omen zan, bañan ontaz bakarrik oroitzen da:

Karreterak eginda
plazak egin biar,
ongi biziko gera
egun edo biar.

Etxalar'ko Fermin Danboriena'k eta Franzisko Elizalde'k gauza geiago eman digute. Auei bertso ta gertaera batzuk jaso dizkiegu.

Lau iturri izan ditugu, beraz: Xabier Lazkoz, Rafael Irigoyen, Fermin Danboriena eta Franzisko Elizalde. Orain berrogei bat urte askoz ere gauza geiago bildu zitekeala, esan bearrik eztago; bañan orain jaun oiek eman digutenarekin kontent bearko degu, lengo bertso zarrak dionez, arraia joan da gero sareak putzura botatzea alperrikako lana baita...

---

(3) Rafael Irigoyen oni, garai batean Beko-errotan bizi zalako, orain Bekarrott esan oi diote. Orra nola sortzen diran euskal izengoitiak...

ZENBAIT GERTAERA TA BERTSO

Atal ontan, lenengo Fermin Danboriena'k esanak dijoaz: zenbait gertaera ta bertso, alegia. Magnetofonoz bilduak baitigu, arek esan bezelaxe idazten ditugu.

Urrena, berriz, Franzisko Elizalde'k esanak ipiñiko ditugu.

★ ★ ★

Axura zagon leiotik begira, eta Juan Antonio Txoperena, Lesakar tratante ori, an barna pasatzen. Etzuen ikusten Axura nun zagon. Eta Axurek goiko leiotikan oiuegin zion:

—Hola! Nun zabilta, tokaio?

—Ni ementxe, neskazar garraio!

—Gure etxian bat bada gustatzen bazaiola!

★ ★ ★

Donamari'ko bentatikan ikatz-garraio ibiltzen ziren Sunbille'ko iru itzai: bat zen Yuanzborro, Juan-Sanzberroene'kua; ber-

tzia zen Irurite'kua, Sunbille'ko Irurite'kua; eta bertzia zen, berriz ere, Bortene'kua.

Eldu ziren Donamari'ko bentan ikatzaz kargatuta beiti; eta Axura ori, berriz, zoaien Etxalar aldetikan goiti, ikatza Bera'ko fabrikara ekartzeko.

Eta Yuanzborro'ko ura, mutilzar donadu ura, buru zuri-zuria, nik orain dudan bezala, eta bera akulluaren arrimuan ibiltzen zen, traketsa zen, maingua.

Eta erraiten dio Axurak:

—Goiko mendi-alde oitan elurra bota izanen du?

—Bai! Etxalar aldetik eldu den goibel beltz-beltz orrek bota dik erauntsia!

Nola baitzuen arek burua zuria, eta Axurak, berriz, beltz-beltza, «Etxalar aldetik eldu den goibel beltz-beltz orrek bota dik erauntsia»...

✱ ✱ ✱

Nere lagun bat zen. Ni baño gibelago zoaien etxe aldera. Eta ostatuan, tiendan sartu eta begitu zuen ia ni an ote nintzen, eta nunbait ez nindun ikusi, eta erran zuen:

—Ba! Ezta nik bear dudanik emen!

Eta Axurak galde zion:

—Nunguak?

—Ez urrunguak!

—Ik erranta ez ditek beñepein yakinen emenguak!

☆ ☆ ☆

Axura yoan zen Lesaka'ra merkatura, eta an bere adixkide bat, Ansoriaga bere izengoitia, eta erraiten dio Ansoriagak Axureri:

—Hola! Zer modu, Axura?

—Ongi ta zu, Ansoriaga?

—Polliki-polliki! Nik badut nere izena: Franzisko Mitxelena!

—Baita nik ere: Juan Antonio Sanziñena!

☆ ☆ ☆

Axura denbora bat idiekin aritzen zen menditik zura-garraio errira, eta errian plazaren onduan pillatzen zituzten zurak.

Eta erriko medikuak, Dionisio Urroz, errian mediku zenak, erran zion ia zertan an paraje artan zurak pillatzen zituzten, an itsuskeri ura zurak pillatzen.

Axurak erresposta eman zion:

—Niri gustatzen etzaidan gauza muti-
llak nausiari agintzia! (1)

☆ ☆ ☆

Zortziek yo orduko asitzen zen erriko
mutilla erronda egiten, ostatutikan yen-
diak ateritzen; eta gero norbait erarien
billa yoaten bazen, ardo billa yoaten bazen,
arri erraiten zioten yoateko, Topaldian za-
gola zaagiaren kabilla.

Alkate-edo izanen zen orduan seguru
aski Topalde.

Eta Axurek bertso au paratu zuen:

Zortziak yo orduko
erriko mutilla
etxe errekiatzen
lijero dabilla;
iñor etortzen bada
edarien billa,
Topaldian dagola
zagien kabilla.

☆ ☆ ☆

Axurak bertsoak paratu zituen Ferra-
nyo erraiten zioten batendako:

Ferranyo pikatua,
zer pentsatzen duzu?

---

(1) Axura *contribuyente* baitzan, eta medikua,
berriz, erriko zerbitzaria.

Zure buru aundiya
kintal bat baduzu.

✱ ✱ ✱

Etxebertze'ko alabak
aleluiak aundi,
ikusi zuenian
tupe maingu ori.

Eta Ferranyoren anaiak, Isasti'ko Loko
erraiten zioten, ordaina paratu zion:

Iñarre'ko neskatu
Salsa Manuela,
Axure'ko Exkerrekin
osoki bat dela.

Axura ezkerra zen. Eta Manuela orre-
kin espostu zen.

✱ ✱ ✱

Emendik aurrerako bertso ta gertaerak,
Franzisko Elizalde'ri bilduak ditugu:

Egun batez, Lesaka'n, tabernan gau gu-
zia pasa ondoren, onela kantatu zion Txi-
rritak Axurari:

Gaba uste gabe pasatu,
zabaldu eguna,
auxen da deskuidua
pasatu zaiguna;

gizon polita ziñan lenago
ta orain aituna,
muturra jarri zaizu
beltza ta illuna.

Ta Axurak onela erantzun zion:

.....
.....
atrebitu moduan
eiten dezu lana,
beinguan aitu det nik
emandako ordena,
zuk bezela ez det jotzen
neskazarren tuntuna

Bertso auek eman dizkiguna, Etxalar'ko
Franzisko Elizalde, etzan asieraz oroitzen.

★ ★ ★

Franzisko Elizalde au mendira zijoan
bein batez gazte denboran. Axurak ikusi
ta onela esan zion:

—Ordago emaiten dizut aundira:
etzera zu allegatuko gaur illuneko men-
dira!

Ta Elizalde'k, bertsoan zerbaitxo da-
kiana baita, onela erantzun zion:

—Ara juanta lanak badira:
ardiak bildu egin bear, esnia kentze-
ko, ixtegira!

SATIRA
CONTRA LOS MANGONEADORES
DE LA VILLA DE ECHALAR

Bertso-sail au, Xabier Lazkoz apaiz jaunak Aitzol zanaren bertso-bildumara bialdu zituanetako bat da.

Aurretik, or goien idatzi degun izenburua dauka; urrena, onako adierazpen au: *Felipe Sanciñena, bersolari de Echalar, de mediados del siglo XIX, famoso en las Cinco Villas de Navarra y en los Bajos Pirineos.*»

Dakigunez, Felipe ez bañan Juan Antonio idatzi bear zuan.

Ta ondoren bertsoak dakartzki. Bañan 10'garrena ez da Lazkoz'ek bildua. Fermin Danboriena'ri jaso diogu. Sail ontakoa zala eta tarte orretan bear zuala esan digu.

1/ Bertso berriak paratzekotan
nik badakit nola asi,
mundu onetan zer pasatzen den
nai dut ongi adierazi;
paper zuriyan eskribiturik
zabaldutzera goazi,
okasiyo ona izanen du,
nai dituenak ikasi.

2/ Orainderaño egin tugunak
eman diozkagu bertzeri,
eman ta bêla gorde ziren ta
iñon ez dire ageri;
ortatik barna biar gintuzke
kontuak ongi ateri,
nere partetik orra abisa
ematen diot deneri.

3/ Nagusi jaunak berriak biar tu
bertziari kendu eskatuz,
aundiak ere ttipitzen dire
modu orretan pensatuz;
etxeke guti geldituko da
olakoari banatuz,
ditugun puskak akabo dire
etsai gaixtuak tiratuz.

4/ Neune're zerbait ikusia naiz,
bertzearenak aditu,
unela ez nitzela ongi biziko
aspaldi nuen etsitu;
kulparik gabe kendu ta kendu,
jende guziya izitu,
orreatatik ezkondu gabe
zenbat ote da gelditu!

5/ Denbora txarrak egin biar ditu
aizia ezpadu mudatzen,
oraindaraño ikusiyakin (1)
batere ez dut dudatzen;
lagun gaixtuak elkar artu eta
jende guzia txupatzen,
botika onekin gastatu gabe
asi gaituzte kutsatzen.

6/ Aldi onetan karga aundiyak
yesan biar ditu erriyak,
mastru ta maistra, barber, mediku,
errentarekin jarriyak;
jan-edan onak lenik egin ta
gero soñeko berriyak,
oriyek artzen dituzte guri
alde guzitik neurriyak.

---

(1) Lazkoz'en paperak *oraindaraño* dio; bigarren bertsoan dagoan bezela, *oraindaraño* jarri degu, neurrirako ola bear baitu.

- 7/ Eben solasak egiten tuzte
sala aundiyetan sartu-ta,
edozein gauza egiñagatik
eztute galtzen konduta;
motiborik ez izanagatik
formatzen dute disputa,
batere gabe gu utzitzeko
ditugun guziek kendu-ta.
- 8/ Batzuek ondo janak or daude,
bertziak berriz diyeta,
gezurrik gabe egियarekin
beteko nuke gazeta;
urteko kontribuziyoa ere
ez dakit zenbat pezeta,
modua onetan asko bizi da
guri kenduaz ase-ta.
- 9/ Gure etxera etortzen dire
maiz orrelako enganak, (2)
ez dire agitz gezur aundiyak
lengo zarraren erranak:
etxetik falta izanen dire
olakuari emanak,
ero guziyak ez gara naski
Zaragoza'ra juanak.

---

(2) Engana, erlea iduriko bat omen da, ba-
ñan ez listorra; egalak xabal-xabalak omen ditu
ta lorez-lore ibiltzen omen da.

10/ Mutilzar oiek fraile sartuta
ogei urtetan eskian,
ikusi berri ditugu
bakotxak geren atian;
gasna zaarrak, zerri-zanguak
lendabiziko itzian,
milla erriel ez ditugu aski
oriendako urtian.

11/ Gauza nola den guk jakiteko
bederatzi bertsu berriyak,
irurogei ta lau urteko
mutiko batek jarriyak; (3)
ardua edan ta beila asi nitzen
kendurikan egarriyak,
guziyentzako eztire izanen
auk agitz konsolagarriyak. (4)

---

(3) Auek paratzean irurogei ta lau urte baldin bazituan, bertso auek 1897 urtekoak dira.

(4) Lazkoz'en paperetan = *guziyentzak* eta *aun*.

LAS ETERNAS OBRAS DE LA ESCUELA DE ARANAZ

Or goien idatzi degun izenburua, Xabier Lazkoz apaiz jaunak jarri zuana da Berak *Echalar* esaten du; guk, berriz, *Aranaz*.

Etxalar'ko Fermin Danboriena'k onela esan baidigu:

«Aranaz'ko bezino bat zen Jadraque, eta ori zen *diputado a cortes*. Eta pentsatu zuen eskola egitia, eta asi zen eskola egiten lujo aundiyan, etxe ederra agitz. Eta kunplitu zitzaion bere denbora eta ateri zen.

Eta Axura, bere bizi-biarrarekin ikazketan edo zerbaitetan, bere idiekin Aranaz'a yoana izanen zen, eta ikusi zuen denborian, galdetu zuen ia zer pasatzen zen.

Eta erran zioten nola gertatu zen gauza ori: nola, diputadu zelikan, erriari bere oroitzapen bat utzi bear zion, eta nola ateri zen, eta akautu gabe gelditu zela ori.

Eta orduan bertsoak paratu zituen Axurak.»

Axuraren ondorengoak ere ori bera esan digute: eskola Etxalar'koa ez, bañan Arantz'koa zala.

Bertsoak Donostia'n, Aitzol zanaren bertso-bilduman, arkitu ditugu. Xabier Lazkoz apaiz jaunak 1932 urtean bialdu zituan.

1/ Erri batian ikusi dut
obra bat asiya,
leiuak arri pikatuz,
dena fantesiya;
akabatu baño len
badu desgraziya;
mundu onetan zer ote da
diruzko eskasiya!

2/ Ustegabeko batez
ikusi orduan,
nere afera batez
an barna ninduan;
jana izan ezkerro,
iturri onduan,
paraje oberikan
ez dago munduan.

3/ Nerore izandua naiz
barnian sartua,
zenbat ote ditun
ate eta kuartua;
memori ona izan ta
goguan artua;
akabatu baño len
an dago zartua.

4/ Obra ori asi zuen
arturik menian,
gurekin nai zuena
egin zuenian;
akabatuko digu
naski azkenian,
urrengo diputadu
sartutzen denian.

5/ Ez guti gostarikan
artu ziyon zola,
orai au kusten dugu
geldirik dagola;
ezpaditio paratzen
tellak eta ola,
ez da akabatuko
sekulan eskola.

6/ Kontu oiek erratian,
aditzen zagola,
etzagon atseñian
jendien odola;
bertzeren diruekin
egiñez eskola,
ez al digu lobratuko
infernuko zola!

7/ Xantxarik gabentanik
erranen dut ziñez,
jende koleratzen da
kontua jakiñez;
baldin ta ilko balitz
sabeleko miñez,
orreatatik nigarririk
iñork ere egiñ ez.

8/ Jakin ezkerotzitan
biar dire erran denak,
gustuen ondotikan
izateko penak;
orañikan ez dire
izanen azkenak,
geiago ere merezi
ola dabillanak.

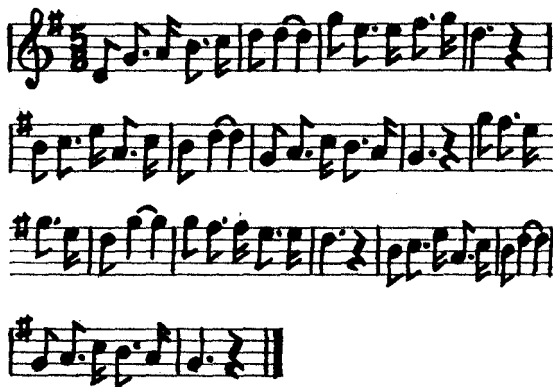
9/ Obra ori asi zuen
egunen batian,
beretzat mesedik ez,
guretzat kaltian;
ez dute almitituko
zeruko partian,
makur egin tuenak
zuzendu artian.

SERMON EN VERSO

Onako bertso-sail au ere, Xabier Lazkoz apaiz jaunak Aitzol zanaren bertso-bildumara bialdua da. Or goien idatzi degun izenburuaz gañera, adierazpen au jarri zion bukaeran:

«Felipe Sanciñena tuvo la humorada de cantar a su párroco en Echalar, un domingo a la tarde, el sermón que le había oído en la Parroquia en la Misa Mayor.»

Doñua, Etxalar'ko Artxentxea baserriko Juan Ansalas'ek kantatua da; ta Donostia'ko Ambrosio Zatarain eta Manuel Jaben'ek magnetofonotik entzun eta pape-rean ezarria.

1/ Kopla berri paratzen
biar genduke asi,
albertentzian paratuz
jende guzieri;
laguntza eskaturikan
Jesus eta Amari,
zerua espero dugu
zuretikan sari.

2/ Mariak paratua
da usariyua,
beti errezatzeko
arrosariyua;
galdetu gabentanik
zer den mediyua,
pagatuko digula
bere baliyua.

3/ Amar manamenduak
dituzten aziyak,
adieziko dituzte
esperientziyak;
batzuek ikasi ez,
bertziak antziyak,
gutik manen ditugu
oien sustantziyak.

4/ Mundura torri ezgero
gizona sortuta,
bekatuak arimakin
beti du disputa;
mingaña biar genduke
iduki lotuta,
maldiziyo bertzerik
erraiten ezta-ta.

5/ Apezak kolpitudik
ainbertze pedriko:
ez garela etorriyak
mundura betiko,
len izandu zirenak
denbora gutiko,
gu ez general bada (1)
luzaro biziko.

6/ Irakusten digute:
egizue onela,
—gurutze santu Jauna
eskutan dutela—;
eguraldiyak daude
gureztat bezela,
prestatua daukote
deabruak gartzela.

---

(1) Lazkoz'en paperetan = *gera*; bafian Fermin Dnaboriena'k *gerala* esaten zuan, ta onela obeto dago neurrirako.

- 7/ Zeru-atian dago
San Pedro llebero,
millonak utzi ditu
kanpuan gargero;
bekatuz kargatua
arat jua ezgero,
barnian sartzerikan
eztugu espero.
- 8/ Gorputza illagatik
arima bizirik,
ez-partituak dire
elkarren utzirik;
denbora asko juanda
lan ori asirik,
ez, biek elkarrekin
ez daude yarririk.
- 9/ Orra bedratzi bertso
denak aditzeko,
ordena etorri zait
ortan gelditzeko;
ez dut lizentzirikan
bertsu segitzeko,
bide nituen falta
amar ornitzeko.

«PAPER ZURIA ESKRIBITURIK...»

Dozena bertso au, Etxalar'ko Franzisko Elizalde'ri jaso degu.

Elizalde ori, Axuraren etxe berean bizi da gaur, Bordaberri'n alegia; jaio, berriz, auzo berean erreka bestea aldean dagoan etxe batean jaio zan. Orain irurogei ta hamar urte baditu-ta, Axura zanz ongi oroitzen da. Sukaldean baigñan, onela esan zidan bein baño geiagotan:

—Ara: sukalde ontan ezagutu nuen nik Axura zena; ementxe yarrita egoten zen.

Ta eskuarekin tokia erakusten zidan.

Bertso auek, 1912 edo 1913 urte-inguruan paratu omen zituan. Botazioak izanak ziran. Ondoren bazkariren bat egin omen zuten, eta Axurari bertsoak paratzeko esan zioten.

Tolosa'ko Mugertza moldiztegian inprentatu omen ziran; baita ondoren bertso-paperetan zabaldu ere. Bañan paper bakar bat ere ez degu iñondik eskuratu al izan.

Elizalde'k, ordea, orduan buruz ikasi zituan bertso guziak, eta ona emen orain gogoratu zaizkionak:

1/ Paper zuria eskribiturik
zabaldutzera duazi,
España'n gertatzen dena
nai nuke adierazi;
tunante-alporkak aginduz
emen gaizki guazi,
denak orrekin ez gaudela konforme
nai nuke adierazi.

2/ Goguak eman eta
asi naiz kantatzen,
España'n gertatzen dena
nola dan kontatzen;
gizon batzuek saiatu gera
lege berriak paratzen,
indarran paltan ez degu egiten,
ezkera aski billutzen.

3/ Sistema txarra ateratzen da
gizon argien burutik,
tonto xamarra izanagatik
erakusten diet zutik;
oien esanak egin ezkeru
ez da izango erristik,
engañiora ez iñor yuan
len ondo bizi dan lekutik.

- 4/ Batzuek esan eta
bestiak aditu,
bidian asi giñan,
orai ezin gelditu;
zer dan ikasi gabe
eztegu etsitu,
nai deguna eginda
ezkera gelditu.
- 5/ Mingaña zakarra degu,
biotza ergela,
esaten aitzen gera
Yainkorik eztela,
jendiaren arteko
arrazoi motela;
uste degu ortâko
maixtruak gerala.
- 6/ Apaiz eta kardenal,
obispo ta guzi,
alaxen baldin bada,
kentzera guazi;
gure deseia zer den
orra adierazi:
alimali bezela
nai degula bizi.

- 7/ Jendiaren artian
badago disputa,
egiak bezalako
gezurrak piztuta,
inozente batzueri
buruan sartuta,
ondo biziko garela
apaizak kenduta.
- 8/ Ori gezurra dela
ez nuke esanen,
bañan pede osorik
eztizut emanen;
«apaizak kendu eta
eztigutela janen»,
gu ere ez al gerade
tripakin izanen?
- 9/ Emezortzi eun urte
bada pasatua
Jesukriston dotriña
zala paratua;
orai arte denak iduki
degu guardatua,
zenbaitek naiko genduke
balitz kasatua.

- 10/ Batzuek makurrak eta
bestiak zuzenak,
zeñek kunplitu bear ditu
orien esanak?
Adan eta Eban umiak
omen gera denak,
elkar ezin ikusi
emen gabiltzanak.
- 11/ Zuzen eraman biarra
badago bidia,
modu orretan ez da enga-
ñatu bear jendia;
fuerte xamar omen dago
gure erregia,
guardatu bear duela
lenoko legia.
- 12/ Ontan geran ezkerro
eman bearko azkena,
guk kunplitu dugu eman
ziguten ordena;
paperak ikusi eta geiago
erregiarena,
oien artian dago
Juan Antonio Sanziñena.

JUAN MIGEL BERA EZKURRA
(1857-1914)

JUAN MIGEL BERA BERTSOLARIA

«Bertso Berriak Juan Migel Bera-k jarriak»; orrela asten dira aspalditik etxean ditudan sei bertso-paper.

Paper oiek, Azpeitia'n, Fidel Uria apai-za zanaren liburutegian, agertu ziran. «Donostiyan: *La Voz de Guipúzcoa*-ren moldizkidan» argitaratuta daude.

Bañan Juan Migel Bera ori nor izan zitekean, etzidan iñork esaten. Bertsoen izkerari napar usaia artzen genion ordea, ta, orregatik, arratsalde batez galdezka asi gñan Bidasoa aldean.

Bera'n, Elgorriaga'n eta Ituren'en galdetu ondoren, Juan Migel Bera zeritzan bat Almandotz'en bazala jakin genduan.

Almandotz'en, berriz, Juan Migel ori Iturrikoa baserrian bizi zala esan ziguten. Ara joateko, lenengo Belate'ko bidean dagoan San Blas'ko bentara igo bear da; ta urrena Mendiola ballarara, erreka-zulo batera, jetxi.

Iturrikoa baserrira iritxi ta galdea egi-

tean, «Juan Migel Bera ni naiz» erantzun zuan larogei bat urteko aiton medar-tente batek.

Bertsolaria ote zan ta ezetz. Orduan bertso-paperak erakutsi nizkion: «Juan Migel Bera-k jarriak». Ta ura bere osaba zana zala esan zuan orduan. Ta paperetako zenbait bertso buruz esaten asi zan.

Ari-muturra baneukan. Mutur orri tiraka bildu dedan ari-matatsa, oraintxe asiko naiz esaten.

Lau berri-emale izan ditut: Juan Migel Bera illoba; onen arreba dan eta Zubieta'n bizi dan Felipa Bera; Zubieta'ko eliz-liburuak; eta, azkenik, Lina Bera de Bedia, bertsolariaren alaba.

Juan Migel Bera illobak esandakoak:

Juan Migel Bera bertsolaria Naparroa'ko Zubieta'n jaio zan, Txapado deritzaion etxean. Orregatik familiko guziaz Txapadotarrak esan oi zieten.

Gazte denboran, gerratean karlistetan ibilli zan.

Buruz oso azkarra omen zan, ta lagun artean oso umore onekoa.

Juan Migel ta bere anai bat argiñak ziran. Almandotz'en denbora puska bat egin zuten argin-lanetan. Ta erri ontan bi anaiok bi aizpakin ezkondu ziran. Auek Martina ta Maria Eujenia Etxenike Gamio deitzen ziran. Iturrikoa baserriko alabak ziran.

Juan Migel eta Maria Eujenia Argentina'ra joan ziran ezkondu ta laister. Beste biak Iturrikoa baserrian gelditu ziran bizi izaten. Ta argibide auek eman dizkidana, senar-emazte oien semea da.

Ameriketara joandakoak famili aundia izan zuten: amabi seme-alaba, guziak Argentina'n jaiok.

Juan Migel bein bakarrik etorri zan andik onera, 1895'garren urtean. An iru zarranak utzita, bederatzi seme-alaba ekarri zituan. Emen gelditzeko asmotan zan, ta etxe bat ere erosi zuan Bera'n.

Bañan seme-alabak, an jaiok eta an kozkortuak baitziran, etzuten emen nai. Ta aitak, ondo gogoaren kontra bada ere, bere burua aien esanera jarri bear izan zuan. Urte betteren bat egingo zuten emen.

Emengo aldi orretan inprenta-arazi zituan len esandako sei bertso-paper oiek.

Argentina'n artzantzan lan egiten zuan.

Mendi-mendian eta bakardadean bizi omen ziran.

Juan Migelek bazuan beste anai bat ara joana. Alkarrekin bizi ziran. Batista zuan izena.

Negu-egun batez bizioa ekartzera joan zan. Bizioa, erritik ekartzen zituzten edari ta jatekoai deitzen zieten.

Goizean erreka bat zaldi ta guzi or-maren gañean pasatu zuan. Gero arratsaldean, etxerakoan, berriro pasatzen asi zan, bañan bitartean orma beratu ta orma az-pira sartu zan bere zaldiarekin. An kome-riak orma gañera ezin aterarik...

Nolabait ere bera bizirik atera zan, ba-ñan zaldia bertan ito zan. Batista gizagajoa lenbiziko arrapatu zuan etxeraño joan zan. An erten zan jendeari, bera otzak mutu-tua baitzegoan, jotzeko ta jotzeko eskuekin adierazten zien, berotzearren noski. Ba-ñan etzioten entenitzen. Ta artatik il zan.

Beste egun batez, mendian lapurkeri-tan bizi ziran lapur batzuk Juan Migelen etxera etorri ziran. Onen alaba zarrena beretzat nai zuan lapur aien buruzagiak. Alaba zarren ori izugarrizko neskatxa ede-rra omen zan. Bañan alaba ori, ta aren urrengoa ere bai, moja joan berriak ziran

María Auxiliadora'ra. Arrapatu izan balute, artu ta eramango zuten.

Lapurrak orduan da errabi geiago. Lotu zuten Juan Migel ori. Lapur bat aren guardian jarri zuten eskopetarekin. Besteak etxea errejistratzera joan ziran.

Lapur oietako bat, aziendak saldu ziztuzten egunean, etxera eskale bezela etorria zan. Eguraldi txarra zala ta gaua an egiña. Ikusi zuan aziendak nola saldu ziztuzten, ta dirua ere an izango zutela pentsatu zuan. Ura ere nai zuten lapurrak, bañan ordurako igorria zuten.

Juan Migelek, lotuta zegoalarik, onela esaten zion euskeraz emazteari, an guardian zegoan lapurragatik:

—Yo eltzendokoarekin da il! Yo eltzendokoarekin da il!

Eltzendokoa sukaldeko burni bat izaten omen zan. Arena emazteak eginda, besteena berak egingo zuala pentsatzen zuan. Bañan andreak ez korajerik izan...

Gero, ez baitzuten ez alabarik eta ez dirurik arrapatzen, artu ta erreka batera eraman zuten Juan Migel ori. Ara bota bear zutela ta abar, oso gaizki erabilli zuten.

Urrena, zaldiak bildu ta lotzen asi zi-

ran. Bat oso gaiztoa omen zan, da Juan Migelen beste alaba batek esan omen zien:

—Ai! Ori gaiztoa da gero! Ori gaiztoa da! Ez fiatu orrekin!

Ta lapur aietako batek onela esan zuan orduan:

—*¡Mira, mira! Nosotros les estamos haciendo mal, y ésta, aun con todo lo que ve, nos quiere defender...*

Gero agindu zieten ez joateko andik iñora zenbait egunez, ta iñori ere ezer ez esateko gero, bestela ilko zituztela. Ta larri gelditu ziran.

Joan ziran lapur aiek, eta gero, illunabarrean, seme zarrena, Juanito, ta etxe-ko morroiak etorri ziran. Lapurrak etorri orduko, auek errira bizioa ekartzera joanak ziran.

Seme zarren ori ta morroiak arriturik. «Zer gertatu da emen?» galdetzen zuten. Bañan aiek ez esan; ezin esan denbora pasa artean.

Juan Migel osasunez gaizki ibilli zan andik aurrera.

★ ★ ★

Zubieta'ko elizan argibide auek atera nituan irugarren bataio-liburutik:

Juan Migel Bera Ezkurra zeritzan; 1857'garren urteko Iibeltzaren 30'an jaio zan, goizeko zazpiretan.

Gurasoak zituan: Martin Josef, Ituren'goa, ta Maria Josefa, Zubieta'koa. Aitaren aldeko aiton-amonak: Josef Antonio, Bera'koa, ta «Fermina de Vizarron», Ituren'goa; amaren aldekoak, Lorenzo ta «Josefa Antonia de Maizcurrena».

Len esan bezela, Zubieta'n bertan Juan Migel Bera bertsolariaren beste illoba bat bizi da, Felipa Bera, Almandotz'ko Iturrikoa baserriko alaba, emengo Juan Migelen arreba. Ara emen Felipa onek esandakoak:

Bein batez, bertsolari onen amak txerri txar batzuk ekarri zituan etxera. Ta, txerri txar oiek zirala-ta, ostatuan bertotan jardun omen zan semea, artean mutil gaztea ta jaiotetxetik erten gabea baitzan. Ta orduan kantatutako bertso batek bukaera onela omen zuan:

alare gure amak
amorio dio.

Argentina'tik etorrita Bera'n erosi zuan etxeak, Zalañenea du izena. Zalain ballaran dago. Maiztar bat bizi da an orain.

Ta, azkenik, bertsolariaren alaba baten zuzenbidea eman zidan: Lina Vera de Bedia, Guise 2060, Buenos Aires.

Andre oni eskutitz bat egin genion alik eta laisterren. Ara emen erantzuna, 1969'garrren urteko Abenduaren 29'an idatzia:

«...Con respecto a la fecha de la muerte de mi padre, que falleció prematuramente de un síncope cardíaco, fue el día 14 de septiembre de 1914, al finalizar una fiesta que se realizó entre amigos y familiares. Su deceso tuvo lugar en la ciudad de Viedma, capital de la provincia de Río Negro, donde poseía algunas fincas.

Al llegar a esta República, recién casado, se radicó en Junin de los Andes, provincia de Neuquen, donde adquirió un gran establecimiento de campo, dedicado a la cría de animales de consumo y de raza, y donde nacieron algunos de sus hijos, los que a medida que cumplieron la edad escolar los envió a Viedma o a Buenos Aires, donde se educaron.

Mi padre era oriundo de Zubieta, y mi madre, doña María Eugenia Echenique, nació en Almandoz; y en un viaje que hicieron a España, vivieron en Vera del Bidasoa, donde poseían algunas tierras.

Ambos fueron muy católicos, y, como verdaderos cristianos, fueron muy caritativos, citando como testimonio de ello el sostenimiento de un colegio de huérfanos e indígenas en la cordillera de los Andes, para evitar que lo clausuraran. Todo esto lo hacían en épocas de crisis y con el producto de los víveres y animales que tenían en su estancia.

Fueron además Cooperadores Salesianos, y se menciona que el Sumo Pontífice en esa época les otorgó la bendición papal hasta la cuarta generación.

Conocieron también al niño Ceferino Namuncurá, que ha sido beatificado y de quien se ha escrito un libro donde se menciona el nombre de mis padres.

Mi madre, al enviudar y radicarse en Buenos Aires, ingresó en la Sociedad de las Damas Vicentinas, institución que trabaja en bien de los necesitados y a donde concurría casi diariamente a coser gratuitamente ropa para los pobres y visitar a los enfermos que requerían ayuda y auxilios generales. En España dejaron también algunas rentas para misas.

Le doy estos datos por si le pueden ser útiles a los fines que se propone.»

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERA'K JARRIAK

1/ Bertso berriak jartzera nua,
ala eman dit goguak,
baldiñ laguntzen balirareke
nere entendimentuak,
esplikatzeko desioakiñ
jesuitaren kontuak,
engañaturik nola gauzkaten
munduko gizon gaixtuak,

2/ Gezurrik gabe mintzatuko naiz,
ala da nere ustia,
zazpi diraden beziñ seguru
igande eta astia;
etsai gaixtuak beti iruki nai
jendia ijnorantia,
dudarik gabe ez da oraindik
infernuba oso betia.

3/ Luzifer gure enemigotzat
deklaratuba betiko,
laguntzalleak berriz ez falta
konkist'arena egiteko;
egiya ezkuta, gezurrak esan
jendea engañatzeko,
orra zer lege jarri diguten
gloriyan erraz sartzeko.

4/ Jesuitaren defenditzeko
ez naiz juanen igesi,
prueba egiñ nai duenik bada
betor nigana ta ikusi;
orretarako oriyen obrak
estudiatu lenbizi,
arrazoietan sartu gaitian
zeñ ote geran nagusi.

5/ Atentziyorik duenik bada
erna bitza belarriyak,
engañaturik bizi gerala
amarretatik erdiyak,
fede emanaz aditubari
naiz izan gezur aundiyak,
kaso egiñ gabe ia zein diran
oriyen prueba garbiyak.

6/ Bi gizon dira kontrariyoak
gezurra eta egiya,
orretarako beltza den orrek
ez ikusi nai zuriya;
ejemplo au paratuko det
ijnoranteentzat giya,
bigar edo etzi ez dezan esan
otsoa dela ardiya.

7/ Leku askotan gerra egiñgatik
Jesusen Konpañiyari,
oraindik ez da biktoriakiñ
munduban iñor ateri;
aundienatik bat izandu da
Karlos irugarren ori,
kreditu emanaz masoietako
gezurra ziyon bateri.

8/ Españiya'ko erregea zen
On Karlos irugarrena,
berak agintzen zuen lurretik
oiek bota zitubena;
apuro aundiyan bigaldu ziyon
Aita Santuari ordena,
eskomulgatu zitzala laixter,
bestela biziya pena.

- 9/ Aita Santuak, biotz guzitik
pena aundiya zuela,
pentsatu zuen goguen kontra
eman bearko ziola,
etzuben bada ixurtzia nai
gizon justuben odola;
orduban denak atera ziran
Jaunak berak daki nola.
- 10/ Geroztik unat gure España'ya'n
ez degu plagarik falta,
soberbiya da pekatu aundi bat,
orretan dudarik ezta;
seguru dago aserratua
guretzat Zeruko Aita,
kristau fielak umill gaitezen,
arrazoi franko bada ta.
- 11/ Gezurrari eman kreditua eta
egiya denari ez kaso,
begiyen bixtan egonagatik
jaun oien obra on asko;
bakartxoren bat izandu bada
gaixtoa zena akaso,
Konpañi denak zertako bear du
ark zituben faltak jaso?

12/ Mundu guzian publiko dago
jaun oien ongi egiña,
egiz mintzatu nai baldin badu
inork ukatu eziña;
gure animak salbatu bearraz
lenbiziko alegiña,
auxen da kausa Luzifer orrek
berekin daraman miña.

13/ Testigutako jarriko ditut
Europa eta Amerika,
Indiya dago irugarrena,
gañera berriz Afrika;
zenbait anima Zerura igo da
oiek or bataiatu-ta,
otz-bero eta gosea franko
desiertoan pasa-ta.

14/ Estudiatu nai dubenentzat
or daude esperientziyak,
nork aurreratu duben geiago
ofiziyo ta zientziyak?
Berak ejemplo lenbizi emanaz
garbitu kontzientziyak,
orra, kristabak, jesuit'oiek
egiri dituzten gaizkiyak.

15/ Santu Inaziyo Loiola'kua
da apaiz oriyen Aita,
Konpañi eder au jarri zubena
Jesus maitiak esan-ta;
prueba oriyek ez badira aski
galde egiñ berari jua-ta,
zentzu gabeak, zer nai dezute
Jaunaren kontra asi-ta?

16/ Dragoi gaxtuak egiñagatik
infernutikan orrua,
neke garaitzen Zeruko Aitak
lurrean daukan korua;
Jesus bera da itz au diona:
«Ni naiz Elizen burua»,
kristabak badu nola sinixtu,
baldiñ ez bada erua.

17/ Judiyuakiñ mahometano,
protestante ta masonak,
Gurutz Santua eziñ garaitu
infernuako leonak;
«Nik zainduko det nere Eleiza»
esan zuben Jesus onak,
Jaunaren kontra zer baliyo du
deabruba ta gizonak?

18/ Jesuitaren pasadizuak
orra kantuz adierazi,
beste oinbeste jarriko ditut
oiek ez badira aski;
nere kristabak, federik bada,
ez engañatzera utzi,
Zeruko Aita alabatuaz
beti korajetan bizi.

(1895)

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERAK JARRIAK

1/ O, parerik ez dezun
Zeruko Erregiña
eta pekatariyen
Ama atsegiña!
Zurekiñ egiñ nai det
nere esamiña,
kantuz publikatzeko
Semeen dotriña.

2/ Badakizu ez naizela
obispo ta ez apaiza,
ongi predikatzeko
Ebanjeliyoko itza;
bañan biyotz guzitik
badet esperantza
ez zaidala faltako
gaur zure laguntza.

- 3/ Milla zortzireun eta
lau ogei ta amabost,
Jesukriston urteak
ar ditzagun gogoz;
mundura etorri zen
gure amoriyoz,
ejenplo ematera
bere misteriyoz.
- 4/ Nere euskaldun maiteak,
nator zuengana,
biyotza altxa dezagun
Jesukristongana;
egun guziyan deiaz
dago beregana,
sendatuko dubela
gaxo daguana.
- 5/ Jesus Eleizatikan
gu deiaz ari da,
sendatu nai digula
daukagun erida;
bigarko utzi gabe
goazen segida,
bakoitzentzat ordu bat
geienaz aski da.

6/ O, Zeru eder eta
lurraren Jabea!
Ez dezu besterik nai
anima gurea;
pekatuen barkatzen
neurrik gabia,
eskatzen dizunentzat
miserikordia.

7/ Ia, bada, kristabak,
altxatu gaitian,
egon gabetandikan
beti lo goatzian;
eta pentsatzen asi
geren biotzian,
gugatikan ill zela
Jesus gurutzian.

8/ Gugatik gurutzian
Jesusek sufritu;
au da penagarriya:
ez nai ezagutu;
amar mandamentuak
burutikan aztu,
obe dala egitia
gorputzari gustu.

- 9/ Gorputzaren gustuak
animen kaltetan,
alare naio egon
estadu orretan;
denbora pasa eta
ondotik damutan,
oi zenbait ote daude
infernuban sutan!
- 10/ Amar mandamentuak
guretzat jarriyak,
guardatu genatzen
or dauden egiyak;
beste erlijiyuak
falsuak guziyak,
Luzifer'en etxetik
dira ateriak.
- 11/ Orra zer engañoak
dauzkigun buruban:
lotsatzen kunplitzia
erlijio santuban,
gure pentsamentuak
dabiltza diruban,
sekulako bagaña
bezela munduban.

- 12/ Etsaiaren bandera
ez dubenak uzten,
neke da Eleiza ere
maitatu dezaken;
animaliyen gisa
gustua kunplitzen,
orra betiko ditxak
nola diran galtzen.
- 13/ Urrundik asten digu
etsaiak arrantza,
engañatu artean
guk degun biotza;
gero konfesatzeko
berak eman lotsa,
illtzean ez zaigula
faltako apaiza.
- 14/ Gau eta egun or dabill
gure inguruan,
animaren atzetik
sareak eskuan,
pentsamentu gaixtuak
emanaz buruan,
beretzat izateko
illtzeko orduan.

15/ Mundu guzian dauzki
jarririk artzaiak,
Antikriston dotriña
zabaltzeko anaiak;
ez dira bada gutxi
oien arrazoiak,
milla bat aldetara
egiñaz entsaiak.

16/ Etorri ona dute
jaun oiek izketan,
bañan biyotza dago
pentsatzen bestetan;
animaren galtzeko
gezurrak librutan,
ori ez bada aski
erosten dirutan.

17/ Gazte zauten oriyek
eta gurasuak,
begira ozka egiñ
zizaña gaixtuak;
ardi-larruz jantzita
or dabiltz otsuak,
engañatzen dakiten
profeta falsuak.

18/ Batzubek protestante
ta espiritixta,
masonak irugarren,
orra oien lista;
denak ukatzen dute
Jesukriston itza,
salbatzeko ez dela
biarrik Eliza.

19/ Orra nolakua den
oien maliziya,
infernunik ateri-
tako ipokresiya;
Luzifer'en librutik
dute ikasiya,
itzak ederrak bañan
obra itsusiya.

20/ Luzifer'eri eman
Jaunak kastigua,
zeruba kendu eta
betiko infernua;
oraiñ inbidiakiñ
daukan enpleua,
guri sartu bearraz
bere benenua.

21/ Utzi bada perezak,
baita ere lotsa;
badakizute dela
deabruen promesa,
eta gañera zeñ den
an dagoan jueza,
ez badegu kunplitzen
bataioko itza.

22/ Pobre aberats eta
gizon jakintsuak,
denak sententziatu
bear Jesus maisuak;
an ez du baliyoko
emengo diruak,
obrakiñ irabazten
ez badu pisuak.

23/ Bi bideak or daude
aukeran denentzat,
onena zeñ ote den
pentsa nork beretzat,
gañekuan anima
da Luzifer'entzat;
orra zer sententziya
dagoan guretzat.

24/ Au da errematia,
ogei ta laugarrena,
memorian iduki
nik esan duena;
utzi bide zabalak
eta artu medarrena,
pasa nai ez dubenak
sekulako pena.

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERA'K JARRIAK

1/ Birjiña Ama, zure alabantzak
astera nua kantatzen,
desio batez nere biotzak
lan onetara nau deitzen;
bear bezela adierazteko
beldur naiz kapaz ez naizen,
zerutik zeorrek lagun zaidazu
entendimentua argitzen.

2/ Izar eder bat zuriz jantzirik
izandu ziñan sortuba,
ez gu bezela Adan ta Eban
pekatubak mantxatuba;
mundu artetik Aita Betikuak
zein duben destinatuba,
seme Jesusen Ama izateko
beretzat guardatuba.

- 3/ Adan ta Ebak aditu zuten
lurreko Paradisuan
zu etziñala kulpan sartuko
egiñ zuten pekatuban,
Aita Betikuen beren aotik
desterratzeko orduban,
aien seme ta alaba guziyok
jakiñ genazen munduban.
- 4/ Dragoi gaixtua ere an zegon
sententzi arena aditzen,
nai ta ere alfer asi zela
zuri taloia ozkatzen,
iraiñ-sube bat zirudiyela
enbidiyakiñ pentsatzen
aren buruba zure oñ-pean
nola lertu bearra ote zen.
- 5/ Ori pasa ta iya lau milla urte
zu jaio ziñan mundura,
Aita Betikuak egiñ zituben
promesaren kunplitzera;
aspaldi artan esperan zegon
jendea zure begira,
zeren zekiten ez zala igoko
bestela iñor zerura.

6/ Iru urtetatik amabost arte
bizitu ziñan tenpluan,
ezer faltarik izandu gabe
aingeruben estaduan;
San Joserekiñ esposatu arren
lege zarreko moduan,
Zeruko Aita alabatuaz
birjiñdadeko botuan.

7/ Oraziyoan ari ziñala
Aingeru Gabriel agertu,
Jaunen ordenaz zurekiñ itz bi
nai zituela mintzatu;
lendabiziko saludatu ta
gero denak esplikatu,
misteriyo aundi bat zure erraietan
nola bear zun gertatu.

8/ Esan zeniyon zenaukiela
birjindadeko botua,
«gañera berriz ni gizonekiñ
ez naiz parterik artuba».
Erantzun zizun: «Trinidadiak
ala du disponituba»,
obra ori egiñ bear zubena
zela Espiritu Santuba.

- 9/ Itz au aditu zenionian
munduko gizona etzela,
konformaturik gelditu ziñan
Jaunak nai zuben bezela;
zerutik Espiritu Santubak
gero egiñ zizun itzala,
instante artan konzebitu zan
Jesus mantso ta leiala.
- 10/ Zori oneko egun santuba
misteriyo orren eguna,
zeruko atea irikitzeke
falta gabe bear zana;
bedeinkatuba Trinidadeko
Jesus bigarren persona,
baldiñ ez balitz mundura etorri
galduba zegoan dana.
- 11/ Lenagotikan Jaungoikoa zen,
gañera egiñ gizona,
arren maitatzen lagun zaiguzu,
beraren Ama zerana;
zerori ere ez baziña izan
mantxarik etzendubena,
guretzat ez zan akabatuko
eternidadeko pena.

12/ Munduban ez da filosofo ta
aiñ gutxi teologorik,
nai ta ere proba dezakienik
zuk zenubela mantxarik;
zure bizitzan eziñ billatu
misteriyoak besterik,
zergatik zeunden sortu baño len
Jaunen graziyaz beterik.

13/ Konzebitzian birjiña ziñan,
birjiña erditzekuan,
gero ere beti birjiñ gelditu
Seme bat izan ta onduan;
kutx orren giltza Aita Betikoak
berak bai zeukan eskuan,
gizonak eziñ parterik izan
Jaunak bear zuben lekuan.

14/ Iltzean ere izandu ziñan
pribilejioz betea,
nola ziteken Seme Jesusek
abandonuan uztea?
Anima eta gorputz denakiñ
nai izan zuben juatea...
«Penarik ez den glori ontara
atoz, nere Ama maitea!»

- 15/ Gloriyan sartu ziñan bezela
errespeto aundiyekiñ,
Trinidadeak zu saludatu
ango korte guziyekiñ;
koroï eder bat gañera jarri
beren esku santubekiñ,
andik aurrera izan ziñezen
zeru-lurreko erregiñ.
- 16/ Duda paratzen duenik bada
nik esandako gauzetan,
libru santubak or daude eta
ikus dezala oietan;
egiya ez denik ez det kontatu
engañatu desiotan,
naiz sortzekuan nintzen ni ere
oraindik denbora artan.
- 17/ Eziñ den gauzik ez da Jaunentzat
pentsatzen bada seriyo,
estudiatzen asi ezkeru
ori arrazoiak diyo;
nere esanak oraiñ artean
baldiñ ez badu baliyo,
zeru ta lurra testigu daude,
orra franko misteriyo.

18/ Bertso berriyen errematian
eskatzen dizut zerorri:
illtzeko orduan anparatzera
nai bazenuke etorri;
Ama maitea, zu gabetanik
beldur diot trantze arri,
dragoi gaixtuak tentatu nezan
nere animen galgarri

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERA'K JARRIAK

- 1/ Jarri al banezazke
iru edo lau bertso,
kalterik ez luteke
egíñen akaso;
kapazidadia da
bakarrik preziso,
borondatia beintzat
ona daukat oso,
adi nai ditubenak
egíñ bada kaso.

- 2/ Pekatuben gañean
asten naiz mintzatzen,
zerurako bidean
ote geran sartzen;
lendabiziko ikasi
ongi konfesatzen,
gero biotz guzitik
proposituba artzen;
au gabe alferrik gabiltz
jendea engañatzen.

- 3/ Konfesatubagatik
geon pekatubak,
izan leiteke ez dauden
denak barkatubak;
ez badigu laguntzen
or propositubak,
Jauna ofendituaz
gañera damubak,
seguru ez gerala
egiñen santubak.
- 4/ Uso arrazoi azko
deitzen den dotea,
zazpi urtetan dela
dago sinixtea;
edade geio dezun
kristaba maitea,
zertan zabilta bada
eskusaz betea,
esanaz zeradela
txit ijnorantea?
- 5/ Zuk ezagutzen dezu
zein den pekatua,
txuri-beltza bezela
on eta gaixtua;
naiz egiñ nai zenduken
gauz ontan tantua,
beñ bañan geiagotan
dezu aditua
Jesukristo Jaunaren
dotriña santua.

6/ Eskusetan bazabiltz
pekatua uzteko,
beldur naiz zure anima
ote dan galduko;
konfiantza orrekiñ
gero garbitzeko,
biziya al daukazu
zere eskurako?
Esperantza txarra da
zeruban sartzeko.

7/ Gure biziya dago
Jaunaren eskutan,
ez degu nola jarri
dudarik orretan;
prueba ikusten degu
egun guzietan
deituko gaitubela
nai duben ordutan;
begira arrapatu
trantze estubetan.

8/ Ez badegu ateratzen
zañetik arbola,
seguru ostatuko den
lenago bezela;
esan nai bazenuke
gaztea zerala,
lan orren egiteko
denbora baidala,
nik diot engaño bat
aundiyan zaudela.

- 9/ Bizioak bear du
atera zañetik,
bestela ostatuko da
adarren batetik;
gañera apartatu
okasioatik,
peligrosuak diran
konpañi oitatik,
etsaiak sartu gabe
laoa lepotik.
- 10/ Okasioak zuben
gizona egiñ ladron,
orretarako beti
kontuakiñ egon;
naiz esan ere au den (1)
gauza bat parangon,
ia esperientziyak
galde egiñ zer diyon,
nik uste det egiya
dela ote dion.
- 11/ Pruebarikan onena
da esperientziya,
orrek akklaritzen du
dudako guziya;
norberak esamiña
pasa den biziya,
garbi edo zikiña
dagon kontzientziya;
erraz emanen diyo
gero sententziya.

---

(1) Bertso-paperak = *naiz esan era auden.*

12/ Bañan gauza ontako
artu bear da presa,
ez da bada txikiya
dagon interesa;
animen preziyoak
iñork eziñ tasa,
betikotzat galtzeko
berriz orren aisa;
orra, nere kristabak,
zergatik den kausa.

13/ Luzifer beti dago
laoa eskuan,
deskuidatzen denari
jartzeko lepuan;
gañera albientiak
badauzka munduan,
laguntzen diotenak
bere ofiziyuan,
andrea eta gizonak
denatik nastuan.

14/ Ardiyak irurigatik
itxuraz mantsuak,
dira anima ebasten
dabiltzan otsuak;
izkera ederrakiñ
txit filosofuak,
gañera ezagutzeko
guziz nekosuak,
malezi asko duten
profeta faltsuak.

15/ Mundu guziyan dabiltz
ereiten zizaña,
Antikristorena da
daukaten dotriña;
badakite jendea
zer moduz engaña,
beti ipokresiyaz
betia mingaña,
orra nolakoa den
Luzifer'en maña.

16/ Gure enemigoak
naiz diran azkarrak,
koraje egiñ bada
kristaba bearrak,
Sakramentubarekiñ
artuaz indarrak;
eskubetan dauzkagu
medizina ederrak,
oriyekiñ eziñ du
deusik Luziferrak.

17/ Aundiya izan arren
guk degun flakura,
asnasia den arte
begira zerura;
baldiñ enpeñuakiñ
asitzen bagera
arrimatu bearraz
Jesusen ondora,
segur naiz ez gaituben
utziko galtzera.

18/ Orra bertso berriak,
emezortzi onekiñ,
lana uztera nua
enkargu batekiñ:
garbi zagun anima
medizina oiekiñ,
gero zorrak pagatu
penitentziyakiñ,
zerura igotzeko
denak alkarrekiñ.

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERA'K JARRIAK

- 1/ Komeni diran bertso berriyak
astera nua kantatzen,
pekatariyak ote geraden
bide zuzenian jartzen;
projimoaren amoriyoak
lan onetara nau deitzen,
deskuido aundi bat ikusten baidut
gurekiñ dela arkitzen;
Zeruko Aita, lagun zaidazu
entendimentuba argitzen.

- 2/ Nere kristabak, eternidadez
orduba degu oroitzeko,
baldiñ pentsatzen dubenik bada
illtzian zeruratzeko;
gure gorputzen biziyo txarrak
dira animen galtzeko,
desonestoko gauza oriyek
obeak daude uzteko,
kontzientziyak arreglatu ta
Jaunen graziyan sartzeko.

3/ Gorputzari egiñ gustuak eta
anima berriz pozoindu,
len ikasiko mandamentubak
memoriatik atzendu;
au mereziya ez dubenari
ez diot bear farrik kendu,
egi pare bat esanagatik
bertsolariyak libre du,
solamente oker dabilltzan oiek
nik nai nituzke zuzendu.

4/ Beste gauzarik ez du amaten:
geron tripa ta diruba,
desonestuak diran jantziyak,
gero dantza edo soñuba;
inportarik ez egiñagatik
lujurizko pekatuba,
Luzifer ori adoratu ta
despreziatu zeruba,
zentzutik joana egon bear du
seguru gure buruba.

5/ Aragiyaren biziyo txarrak
datoz libertadiatik,
partikularki desonestoko
dibersiyo oietatik;
baldiñ ez bada apartatutzen
okasiyoko lekutik,
milagro aundiya eskapatzia
etsaien atzaparretik,
ark beregana tiratu gabe
soka batekiñ lepotik.

6/ Bataioakiñ egiñagatik
Jesukristoren soldadu,
oraiñ artean gure orduko itzak
txit kunplimentu txarra du;
bizimoduak beste bueltarik
baldiñ artutzen ez badu,
infenuara eror gaitian
gauza seguru daukagu,
gero animak sekuletako
antxen egon bearko du.

7/ Bataioakiñ sartu soldadu,
konfirmatzian armatu,
muniziyotzat utziyak daude
beste zenbait sakramentu;
jakiñagatik or dauzkigula
egiñak bi juramentu,
Jesukristoren mesede aundiyak
insultoakiñ pagatu,
Kalbariyora eraman eta
berriz naiago itzatu.

8/ Neurri gabeko kobardia da
gertatzen dena gurekiñ:
Luzifer'eri entregatzia
orlako armadurekiñ;
naiz gerra degun irabaziya
korajez obratzeakiñ,
zeru eder bat naiago truka
munduko lau gustoekiñ;
mostruak ere ez dira sortzen
kapritxo aundiyagoakiñ.

- 9/ Pekatariya, aserratuba
motibo gabe zabilta
sakramentuba despreziatzen,
geien bear dezun gauza;
medeziñ oiek bestek ez dute
sendatzen al zure gaitza,
Jesukristoren soldadubentzat
medikua da apaiza,
sekuletako galdu baño len
umildu zazu biotza.
- 10/ Badakizute iru dirala
gure animen etsaiak:
munduko ponpak aragiyakiñ,
Luzifer eta aren anaiak;
preparatubak ez badazkigu
oiek garaitzeko gaiak,
pasiyo txarrak azpiratuaz
oraziyozko sermoiak,
arrantza segur egiña dute
infernuako artzaiak.
- 11/ Luzifer gure arrantzan dabill,
ez da burutik logale,
naiz itxurian egiñagatik
ez dela iñoren zale;
engañatzeko badaki nola
eman milla bat kolore,
gau eta egunak igualak ditu,
beñere ez dago debalde,
bere bototik izan nai luke
anima guziyen jabe.

- 12/ Zorrotzak dira etsai gaixtuen
 eskuetako gaintxuak,
 enemigo bat aundiya dauka
 gure anima gaixuak;
 arentzat gera guztiz berdiñak
 jakintsu eta tontuak,
 naiz apaiz edo monja oriyek,
 igual Aita Santuak,
 beregana nai tiratu denak,
 pekatari ta justuak.
- 13/ Gizonak eziñ pentsatu alak
 Luziferrak astuziyak, (1)
 Zeruko Aitak bestek ez daki
 ongi garen maleziyak; (sic)
 jakinduriyan pasatzen ditu
 letradu eta zientziyak,
 gañera berriz bere egaletan
 dauzka lijerez aundiyak,
 minutu erdi bat tentatzeko aski
 munduban geran guziyak.
- 14/ Gaztetasuna enkargatzen dut
 nere partetik geiena,
 aman ondotik artu dezala
 zeruko bide zuzena;
 maiz konfesatu damuarekiñ,
 egiñ komuniyo ona,
 etsai gaixtuak azpiratzeko
 au da armarik onena,
 memoriyatik aztu ez dediñ
 Jesukristoren izena,

---

(1) Bertso-paperak = *Luziferrak nastu ziran.*

15/ Gaztetasuna ez bada zaintzen
arbol txiki bat bezela,
pekatuara eroriko da
jakiñ gabetandik nola;
biziyoetan sartu ezker
gorputzak duen odola,
Jaunen legera biurtzen danik
amartatik bat ez dala,
nik esan gabe badakizute
esperientziyak diala.

16/ Mundu ontako gure biziya
aize aundi baten itxura,
segurantzarik eziñ kontatu
ordu batetik bestera;
gaur azkarrean egonagatik
bigar goaz lurren azpira,
gero damurik izan ez dediñ
aprobetxatu denbora,
andik bueltik ez da izanen
beñ deskuidatzen bagera.

17/ Anima galdu baten biziya
zer bizimoduko iratza!
Beti erretzen an egon bear
diruriyela ikatza;
beñ ezkerrera erori ezker
San Migeleren balantza,
andik geiago ateratzeko
galduba du esperantza,
au pentsatu ta nori ez zaio
erdiratuko biyotza?

18/ Orra emezortzi bertso berritan
gauza franko adierazi,
oraindik ez naiz nekatu bañan
uste det gaurko dela aski;
iñork nai balu nere kontsejuz
biziyo txar oiek utzi,
ez luke bada kunplitu ezkeru
txit inportantziya gutxi:
sekuletako zerura igo
edo infernura jetxi.

BERTSO BERRIAK
JUAN MIGEL BERA'K JARRIAK

1/ O, Jesus, zeruan ta
lurrean zaudena,
argitasun bat billa
nator zuregana;
zure laguntza nai det
denetan aurrena,
kantuz adierazteko
deseo dedana,
sakramentu santubak
agintzen dutena.

2/ Zazpi sakramentubak
nua kantatzera,
ez dakiyenik bada
betor aditzera,
lenago ikasiyak
oroi-azitzera,
komeni diralako
ez uztea aztera,
baldin nai badu igo
illtzian zerura.

3/ Guziyok sortzen gera
pekatuarekiñ,
Adan ta Ebagandik
datorren gaitzekiñ;
ori kentzen ez bada
bataioarekiñ,
anima linboara
dua illtzeakiñ;
kontuz ibilli bada
aur txiki oiekiñ.

4/ Konfirmaziyokua
degu bigarrena,
despreziatu gabe
artu bear dena,
bataioko fedea
indartzen dubena;
Espiritu Santua
da or datorrena,
animak izan dezan
betiko osasuna.

5/ Irugarren orretan
goazen kontuan,
gezurrik esan gabe
konfesatzekuan;
guk uste izanagatik
dauden sekretuan,
asentaturik dauzki
Jesusek libruan,
agertuko diranak
illtzeko orduan.

6/ Ziertoak zierto gisa,
dudan dudazkuak,
esamiñ on batekiñ
esan pekatuak;
esperientzi aundiyaz
diote santuak
asko anima dela
infernuan sartuak,
egiñ dituztelako
konfesio gaixtuak.

7/ Egiñaz damutu ta
Jaunari eskatu;
berdiñ ikusten ditu,
zertako ukatu?
Guk izanagatikan
eun milla pekatu,
segur naiz detzakela
guziyok barkatu,
proposito firme bat
nai dubenak artu.

8/ Anima galdubena
betiko negarra,
esperantzarik gabe
an egon biarra;
sartu nai baliguke
etsaiak adarra,
Jesus ari eskatu
garaitzeko indarra,
badaki, bai, degula
beraren bearra.

- 9/ Pekatu larriren bat
badegu guardatzen,
alfer da aritzia
beti errezatzen;
naiz oraziyo oiek
indar asko duten,
ez da zeru-errira
iñor allegatzen,
sakramentu orrekiñ
ez bada garbitzen.
- 10/ Gero laugarrenian
datorkigu Jesus,
dibinidade denaz
anima ta gorputz;
ofenditu ta onduan
oinbeste pekatuz,
zeñek ez du artuko
Jaun ori kontentuz?
Zer amoriyo digun
pentsatu soseguz!
- 11/ Umildadearekiñ
biyotzez siñetsi
Jesukristok gurekiñ
nai dubela bizi;
bañan gauz bat bear du
ontan adierazi:
artu bañan lenago
pekatubak utzi,
mantxetan dijoanak
ez baitu merezi.

- 12/ Gaizki artzen dubenak
ostia santua, (1)
bertan iretsiko du
kondenaziyua;
Judasekiñ or dago
lenengo ejenplua,
geroztik ere bada
nola sinixtua,
ez badegu galduba
buruko zentzua.
- 13/ Jesus saltzen dubena
maia sagraduban,
Judasen anaia da
bere traiziyuan;
orra bada zer dion
San Pablok libruan:
ez bazera emendatzen,
kristaba, munduban,
bizirik sekulako
zaude infernuban.
- 14/ Iñork balu egiña
sakrilejio ori,
mantx'ori garbitzera
apuratu bedi;
guziyetan lenena
eskatu Jaunari
ez segitu Judasen
ejenplo txarrari;
badakizute zeinbat
nai digun denari.

---

(1) Bertso-paperean: *Ostiral Santua*.

15/ Guziyongatik ill zen
Jesus gurutzian,
ortarako esperantza
artu biotzian;
gaizkiya egiñ eta
gero ondorian,
desesperatzen badu
miserikordian,
seguru ez da sartuko
zeruko glorian.

16/ Esan bear det Judas
traidoria nor zen:
diru-trukan Maisua
zekiyena saltzen;
ikusi zubenian
delituba zer zen,
ustez salbazyorik
arentzako etzen,
soka bat artu eta
urkatu egiñ zen.

17/ Oleo santuba da
bostgarrena ori,
artutzia komeni
zaiguna denari;
illtzeko peligruan
dagoan orreri,
esan nai niyozke
itxtxo bat edo bi:
ez dezala espera
azken ordubari.

18/ Orrek garbitzen digu
pekatu-kutsuba,
obetago badago
sanoa zentzuba;
Elizako Dotorak
da enkargatuba
artzeko, etorri gabe
azkeneko orduba,
nai badegu egiñ dezan
bear den frutuba.

19/ Obligaziyozkuak
dira oiek bostak,
kunplitzeko utzi bada
malizi ta lotsak;
beste biyak or dauzki
aukeran biyotzak,
zertara deitzen duben
boto edo ezkontzak,
bere borondatiaz
ar ditzan promesak.

20/ Orra sakramentubak
ustez adierazi,
alegiña esan det
ez dakiten aski;
Jesus, zu alabatzen
nai nuke nik bizi,
eman zaidazu, bada,
orrenbeste grazi,
eta illtzian deitu,
banuke merezi.

PEDRO MARIA ETXARTE LASAGA

(1862-1934)

PEDRO MARIA ETXARTE LASAGA

Pedro Maria Etxarte Lasaga, Lesaka'ko Ortzazeneko-borda'n jaio zan, 1862'garren urteko Abuztuaren 7'an.

Gurasoak zituan Jose Maria ta Ramona, biak lesakarrak. Aitaren aldeko aiton-amonak: Rafael, Lesaka'koa, ta Maria Bautista Borda, Bera'koa; amaren aldekoak: Jose Leon ta Petra Andueza, biak Lesaka'koak. (1)

Lesaka'ko alaba zan Josefa Anjela Pikabea Zubiria'rekin ezkondu zan, Lesaka'n bertan, 1884'garren urteko Ilbeltzaren 15'an.

Zortzi seme-alaba izan zuten: bi seme ta sei alaba. Ta alabak izan dira, eliza-koak ez beste argibide guziak eman dizkigutenak.

Pedro Maria Etxarte au, Lesaka'ko Eskolmendi'ko minetan da abar jarduten zan lanean.

---

(1) Lesaka'ko 10'garren bataio-liburuan, 72'garren orrian.

Gero Etxalar'ko baserri batera aldatu zan bizi izatera.

Ta, urrena, andik Irun'a, 1909'garren urte-inguruan.

Emen bizi zalarik, 1916'garren urtean, ogei ta bost bertso paratu zituan Europa'ko gerrari buruz, bi zatitan erbititurik.

Bere denbora guzian ez omen zuan bertsorik geiago paperetan paratu. Berak eskolarik ez baitzuan, beste norbaiten eskuz baliatuko zan.

Bertso-paper orrek moldiztegi-izenik ez du, ta Zarautz'en eskuratu genduan.

Tabernan, lagun-artean da abar, askotan jarduten omen zan bertsoetan aotik aora. Bañan olakoak aizeak eraman zituan guzi-guziak...

Azkenik, Irun'dik Endaia'ra alaba zarenaren etxera aldatu zan; ta emen il zan, 1934'garren urteko Agorraren 14'an.

BERTSO BERRIYAK
EUROPA'KO GERRARI JARRIYAK

1/ Milla bederatzi eun
ta amaseingarrenak (1),
bertsuak ipintzera
deitzen dit barrenak,
kupira ematen dit
orko desordenak,
zori gaiztu orretan
sartuta daudenak;
zer ikusirik eztu
zuzen dabillanak.

2/ Bi urte urbill dira
guda au asi zena,
makiñatxo bat negar
orrek dakarrena;
aipatu utsarekin
lertzen zait barrena;
baldiñ egiya bada
esaten dutena,
garbitu biarra da
jendia geiena.

---

(1) Bertso-paperak: *eta amasein garren urteak.*

- 3/ Mendebal-alde-tikan
 lenbiziko aizia,
 ipar-alde-tikanen
 tentatzen bestia;
 beste geiagok ere
 arturik partia,
 iñola eziñ egiñ
 oriyen pakia,
 ortik etorriya da
 odol ixurtzia.
- 4/ Gizonak alkar galtzen
 daukaten pelira,
 mundu guziya dago
 oieri begira;
 zeñek ornituko du
 datorren perdira?
 Semetxuak amari
 kosta gabe eztira, (2)
 lenago zeukitenak
 zenbait gabe dira.
- 5/ Semiak azi eta
 denak bestentzako,
 ori alibiyua
 gurasuentzako!
 Eta laguntza gabe
 emazia franko,
 umiak aita falta
 orain mantentzeko;
 orra egun lasaiak
 ondokuentzako.

---

(2) Bertso-paperak: *ez dira*.

- 6/ Odol-ixurtze gogorak
itxasoz eta legorretik,
iruin du bukatu biar
duela oraingotik;
batzuek airetik eta
bestiak urpetik,
gogorrenak omen dira
Alemaniya'tik,
or dabillenak komeriyak
ikusi biar zetik.
- 7/ Apajuak omen ttuzte
oraiñ berriyak,
apropos obeguak
eragiñ-aziyak,
itxi zizkatenian
alderdi guziyak,
illerazi nayian
bertan miseriyak;
oraiñ etorri zaizka
istillu gorriyak.
- 8/ Inglesa ori zegon
ondo gaiendua,
bere eskutik nai du
iruki mundua;
askok ezagutzen du
orren jeniya,
aurrera ere orla nai,
pikaro trapua,
nork beria emon beza (*sic*)
len kendutakua.

- 9/ Berak zarauzkiyela
itxasuko giltza,
aspalditxuan ori
egiten da mintza;
eta etorri zaio
zerbaiten peskisa,
orra oitu bezela
oraiñ eziñ esan,
aurrera justuago
biarko du izan.
- 10/ Ogei ta amar gizon,
ori zan golpia,
airian zebiltzanak
urera botiak;
ontziya ikusi eta
anparu-eskia,
denak bertan laja ta
eskapo juan dia;
ori egin duena
ingles traidoria.
- 11/ Gizonak izatia
orlako kolera!
Oiek ez dira portatzen
biar dan legera;
diferentziya dago
lurretik urera,
kristabak trantzi artan
ori ukatzera,
oiek jarriyak daude
piztien antzera.

12/ Elkarrekin teman dabiltz
amabi naziyo,
orra zenbat naspilla
bat dala mediyo;
mendekua danian
beti desafiyo,
baña oraingu ori
oker jua zaio,
itzan ariko ondo (*sic*)
ori bazekiyo.

13/ Lenago guri farre,
oraiñ oien txanda;
burla egiten erraz,
sufritutzen lan da;
ez penarikan artu
egiya esanda,
galdu ordian dabiltz
oraingo demanda,
aitonak asi dira
gaztiak ezinda.

14/ Birjiña Junkal'eko
arturik anparo,
nere konfesiya
egiña det klaro;
kastigu gogorra da,
dudarik ez dago;
biyotzaren erditik
orra deika nago:
zure enpeñu gabe
pakerik ez dago.

15/ Aspalditxuan nago
orruntza begira,
alkarri laguntzia
oso egoki da;
zenbait kulparik gabe
pagatzen ari da;
Jauna, izan ezazu
danentzat kupira,
eta sartu gaitzazu
zeruan erdira.

★ ★ ★

1/ Bertso berri batzuek
ondradamentian
publikatzera nua
euskaren artian;
peskisan egonduak
eun bat urtian,
orain bizi geranak
guazen pakian,
gauza onak zer gustua
gaiztuak jatian?

2/ Suerte txarrekuak
ill diran gaztiak,
batzuek legorrian ta
urian bestiak,
bakoitza iru milla errial
siaskan kostiak;
umerik gabe etxian
guraso tristiak;
zer lanak ekarri dituen
munduko nastiak!

- 3/ Odol-ixurtze gogorak,
gosekiak fuerte,
lengo zarren esanak
eztira aparte;
gerra au asirik sarri
dirade bi urte,
aguantatutzen badu
beste orrenbeste,
pobria geientxua
garbituko dute.
- 4/ Erreino asko dago
elkarri begira,
zein gaienduko ote dan
jentia larri da;
deskansuan dagona
oraindik ongi da,
naiz izanagatikan (3)
zerbaiten perdida;
eguna ok noizbait ere
bukatuko dira.
- 5/ Gezurretan ez det nai
bertsorikan para,
noizbait sendatuko da
aunditsua ura;
nere buruarekin
ez det egiten duda,
diferentziya dago
udatik negura,
denbora txarrak emanta
fruitua ugaldtu da.

---

(3) Bertso-paperak: *naiz izanagatik.*

- 6/ Batek bestiarentzat
orlako kolera,
au da mundua ontako
gizonen galera!
Gubernuak ezin dute
konturik atera,
apuntatutzen dute
gutxi gora-bera;
zenbat milloi ote da
sartua lurpera!
- 7/ Gauza oriek denak
esaminatzian,
lorikan ez det egiñ
juan den astian;
milla bederatzi egun ta
amalaugarren urtian,
gerra gaizto bat formatu zala
eguzki-aldeko partian,
orduan bizi zenetik
asko falta da etxian.
- 8/ Paper zuri batzuek
beztutzera guazi,
orra bertso berriyak
inprenta eta guzi;
asko ill dira baño
ni oraindikan bizi;
esan didaten gauza
nai det adirazi,
obe zuen jendiak
ezpanuen ikasi.

- 9/ Bakarren faltan nago
amar osatzeko,
ok jarri ta onduan
deskansatutzeko;
zenbaiten botuz gerr'au
ezta bukatuko;
sua altxatu gabe
arren bajatzeko,
Barbara, jarri zaitez
gutaz bitarteko.
- 10/ Lesaka'ko semia,
nerez Pedro Mari,
bertso berriyak jartzen
mundu guziyari;
diyoten bezela askok
maita banaute ni,
errezatuko dituzte
iru abemari,
zerua konbeni zaigu
iltzian denari.

JOSE MARITORENA EZURMENDIA
(1882-1953)

JOSE MARITORENA EZURMENDIA

Jose Maritorea Ezurmendia Amaiurr'en jaio zan, 1882'garren urteko Ilbeltzaren 24'an, Argiñene'ko-borda'n. Jose deitu zioten bere denboran, bañan bataioan Jose Bernardo ezarri zioten.

Gurasoak zituan Jose Maria, Etxalar'koa, ta Juana Franziska, Amaiur'koa. Aitarren aldeko aiton-amonak: Modesto, Etxalar'koa, ta Juana Maria Tomasa Agirre, Bera'koa; amaren aldekoak, Franzisko Esteban, Amaiur'koa, ta Fermina Elizalde, Garzain'goa. (1)

Mikaela Etxeberria'rekin ezkondu zan. Santxone'ko-borda'ra. Orregatik, Santxo edo Santxo bertsolaria esan oi zioten askotan arrezkeroztik.

Amar seme-alaba izan zituzten: Franziska, Anjel, Pilar, Manuel, Agustin, Inazio, Rosario, Juana, Antonia ta Juan.

Guk dakigularik, bi aldiz paratu zituan

---

(1) Amaiur'ko bostgarren bataio-liburua, 164 ta 165'garren orrietan. Au ez beste argibide guziak, Maritorea'ren familikoai artuak.

bertsoak paperetan: bata, bere gaztetako andregai batentzat; ta bestea, Urdazubi'ko auzo batentzat.

Aotik aora ere askotan jarduten zan bertsoan, lagun-artean da abar, bañan bertso oietatik ale bakar bat ere ez degu jaso al izan.

Kantu-lanerako, Ponp luxta'ko Mixel Dargaitz zuan lagunik aundiena. Santxone'ko-borda'tik bereala dago Ponp luxta baserria. Dargaitz bertsolari ori mugaz beste aldekoa zan berez, bañan Amaiurr'en bizi zan. Gero, atzera mugaz ipar-aldera joan zan, da an illa da.

Jose Maritorea ipui zarretan ere asko zekiana omen zan. Aren ipui-mordoxka bat, berak bere eskuz eskribitua, Aita Donosti zanaren paperetan arkitu zuan Aita Riezu'k, eta *Príncipe de Viana* euskal-illerokoan argitaratu zuan, 1967/XI-XII'an.

Jose Maritorea 1953'garren urteko Martxoaren 27'an il zan, 71 urterekin.

NERE MAITIARENTZAT

Bertso auek, Jose Maritorea'nk gaztetan izandutako andregai bati paratu zizkion. Orain biak illak dira.

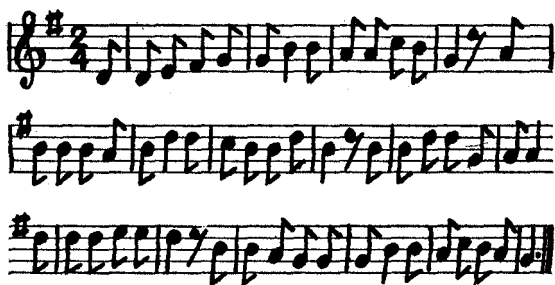
Maritorea'ren etxean, beraren seme Inaziok esku-letrazko orri-pare bat eman zigun, aitaren letra zala esanaz. Orri oietan bertso auek zeuden. Emendik kopiatu ditugu.

Lendik ere bagenituan bertso auek, Urdazubi'ko kuaderno batean arkituta. Kuaderno ori, bertako Juan Agirre'ek eskribitua da. Bañan ez du aitatzeko diña dan aldaketarik.

Bertso auek, kanta-paperetan inprentatu ta zabaldu omen ziran. Bañan paper oietatik ale bat ere ez degu eskuratu al izan.

Airea, Maritorea'ren illoba dan Juanita Inda Maritorea andreak kantatua da; ta Donostia'ko Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain jaunak magnetofonotik entzun eta paperean ezarria.

Oso bertso ezagunak omen dira gaur ere Amaiurr'en, eta aire ortan kantatzen dira.

1/ Milla bederatzi egun
ta amalauean,
Amaiur deitzen den
erritxo batean,
orai artaño bizi
izan naiz pakean,
dama gazte filus bat (1)
maitatu artean.

2/ Nola deitzen den ez dut
nik orai erranen,
denek badakite ta
uste dut aski den;
pentsatu izan banu
goguan zer zuen,
nerekin yostatzeko
lanikan etzuen.

---

(1) Maritorea'ren eskuz-idatzian *feliz* irakur-
tzen da; Bañan Amaurr'en *filus* kantatzen da. *Fil-*
lusa itzak *tramosa* esan nai du.

3/ Kantatutzera nua
alegera gabe,
ez baitut probetxurik
tristaturik ere;
egia erratea
nik ez dut erabe,
nior geldi ez daien
ori yakin gabe.

4/ Dama gazte bat nuen
egiaz maitatu,
bizitzako laguntzat
bai nuen galdetu;
itxuraz gogotikan
zerautan aitortu:
nerekin nai zuela
betiko unitu.

5/ Erran nion lenengo
ginelaik mintzatu,
bere baitan zezala
gauza oi pentsatu:
«Ondotik etzaitezen
urrikitan sartu,
denbora dela zaite
garbiki mintzatu».

6/ Gurasoekin giñen
lenikan mintzatu,
gure deseietara
ziren konformatu;
elkarrekin gaitezen
orai portatu,
gañerakuak orra
gustora logratu.

7/ Gauza segurotako
berek dute kontatu,
bai ere kondizioneak
askori galdetu,
nere pasa-moduez
ongi enteratu;
denak yakin ondoan
konforme gelditu.

8/ Erraten zuen: «Nai dut
familiarian sartu,
zu nere senartako
nai zinduzket artu;
biyotz guziz zaitut
nik bada maitatu,
otoi, ez naizula
mudantzaz kitatu!»

- 9/ Mintzatutzen badaki,
ongi ninduen artu,
biyotza faltso bañan
mingañaz maitatu;
zenbait illabetean
orrela tratatu,
desprezios gero nau
kanpora botatu.
- 10/ Uste nuen ziñela
guziz dama fiña,
biyotz onekua ta
ongi itzegiña,
bentaja guziyakin
zeruak egiña,
mundua pasatzeko
lagun atsegiña.
- 11/ Bañan zure biyotza
pozoñez egiña,
neri eman dirazu
gaizkitzeko diña;
zure kontsolagarri
oi da nere miña,
nere penek dizute
zuri atsegiña.

12/ Griña txarrez beterik
zinauden biyotza,
yenden erranagatik
etzaitela lotsa;
amerikanoak dizu
ai emanen poza,
urte askoz orrekin
dezazula goza.

13/ Mutil oi ederra da
ta diruz betea,
orra azkenerako
zenaukan suertea;
amodiyoa da
gauza merkea,
zuk ala saldu dezu
beñepin nerea.

14/ Ni naiz itxuraz txarra,
dirurik gabea,
zuk egin deratazun
burlaren yabea;
zango-pean dezu
paratu pobrea,
suerte izan zazu
nik baña ohea.

- 15/ Milla duro badezu
osabak emana,
etxea're gañera,
lurrak eta dena;
gutizia baduzu
ontasunarena,
mundua pasatzeko
gustoetan dena.
- 16/ Dirudun orrekin u-
nitzen zeranean,
pasiatuko zera
automobilean;
begira egongo naiz
bide bazterrean,
debruzko tresna orrek
zer dâman gañean.
- 17/ Txofer izan nai nuke
makiña gidatzen,
nerekin bazerade
beñepin fidatzen;
orai beretik naiz
asiko ikasten
errekara gain beiti
nola den tiratzen.

- 18/ Zure biyotz orretan
bertze bat badago
sarturikan dagona
nai baña barnago; (2)
leku eman diyozu
zeren den onago,
zure familiya're
kontenturik dago.
- 19/ Aurride eta ama
kontentuz beterik,
orai badaukazula
ni baña oberik;
estal zazu maliziaz
ta iduki gorderik,
kanpora igortzeko
eldu bada oberik.
- 20/ Aingeru pollit ori
penaturik dago,
oñazea sarturik
nai baña barnago; (3)
noikin tratatzen zuen
ez yakin lenago,
bertsolariya dela
famatu baitzaio.

---

(2) Eskuz-idatzian *barrenago* irakurtzen da; bañan Amaiurr'en *barnago* kantatzen da, emengo euskera ere ala da, ta neurrirako ere ala bear du. Orregatik, *barnago* jarri degu.

(3) Ontan ere *barrenago* zegoan, bañan onen aurreko oarra irakurrita, badaki irakurleak zergatik *barnago* jarri degun.

21/ Andregaiia negarrez
alkateagana
gizongaiak diola
kendu nai fama,
publikatuz bertotan
ark egin duena,
emateko mutil orri
legearen pena.

22/ Alkateak deitu du
mutil oi etxera,
zer pasatutzen den
berari ertera:
«Konpromisoan zoaz
erriya sartzera,
obe dezu uztea
gauza oi atzera.»

23/ Ditxa bat ez daut eman
maitatu nuenak,
negarrez deramazkit
ordurik geienak;
ezin aundiyagoko
oñaze ta penak,
sufritutzen bizi naiz
zuregatik denak.

24/ Adios, maite biotza,
adios betiko,
badakit ez naizula
geiago artuko;
ill onduan al zera
zeruan sartuko,
eta Yaunaren aurrean
biyak kausituko. *Amen.*

LANDIBARTARREN BIDE BERRIA

Airea: Baigorri'ko kantuen

Landibar, Urdazubi'ko auzo bat da. Zein urtetan ez dakigularik, bide berri bat egin zuten auzo ortakoak. Bañan gero etzuten nai izan prozesioea andik pasatzea; ezta ere xahar baten gorputza andik eramatea.

Kontu oiek jakiñik, onako bertso aukeratu jarri zizkien Jose Maritorenak.

Bertso-paperetan publikatu ziran, bañan egille ta moldiztegi-izenik ezarri gabe.

Bertso-paper ori, Maritorenaren etxean, Santxoneko-borda'n alegian, jaso genduan; baita egillea nor zan ikasi ere.

Paper ortan bertsoak okerrez beterik daude, moldiztegiaren erruz noski. Egillearen familikoen laguntzaz zuzendu ditugu.

Paperaren gañeko aldean, airea Baigorri'ko kantuen dala esaten da; aire ori zein dan ez dakigu.

Ta izenbururik gabeko papera da; emen daukana, gerok asmatu ta ezarria da.

1/ Otoi, argi egin dazu,
zeruko Jaun aundia,
aditzera emateko
Landibartarren fedia;
bide berri bat egin dute,
aitu nuen erasia,
debekutzen pasatzeko
prozesionia.

Traranlalai traranlalai...

2/ Gertatu zen ere
xahar baten iltzea,
beraren laguntzera
goan zen gurutzea;
debekatu zioten
andik itzultzea,
orra zein aundia den
gizon oien fedea.

3/ «Xuritzat dauzkate
or beren buruak»
kantu ok aditzean
errain du munduak;
xuri-gorri politik,
o zer aingeruak,
urrikari ditzala
Jangoiko sailduak.

4/ Zenbateraño
den oien fedea!
Gurutze sainduan
ba'ute sinistea;
alimalentzat nonbait
in dute bidea,
debekatzeko gero
prozesionea.

5/ Landibartarrak, ez, otoi,
neretzat asertu,
auzo guzia ez dut
kantu otan sartu;
debekatu dutenek
bezate onartu,
eta kontzientzia
ongi esaminatu.

6/ Egiazkoa damuarekin
ongi konfesatu,
zeruko Yaun onak
dioten barkatu;
anaiak geran gisan
elkar besarkatu,
egun batez zeruan
gaitezen aurkitu.

- 7/ Gizon oien izenik
nik ez det erranen,
erriyan badakite
xuxenki nor diren;
niork etzuten uste
olakoak ziren,
orra uste gabeen
non agertu diren.
- 8/ Kantu ok eman ditut
Urdazubi'ko errian,
denek kanta detzaten
omore onian;
utsak gertatzen dira
gizonen artean,
bainan gorrotorikan
ez ar biotzean.
- 9/ Elkar maita dezagun
bizi geran artean,
urrikituko etzaiku
gero eriotzean;
zeruko Ama onak
bere babesean
zaindu gaitzala
munduko bizian

10/ Una amargarrena
zahar gaztendako,
amodioa atxiki
elgarrenganako;
aita-amak maitatu
zor diotegulako,
denak elgarrekilan
zerurat yoaiteko.

TRINIDAD URTASUN MARTURET

TRINIDAD URTASUN MARTURET

Trinidad Urtasun Marturet Baztan'go Irurita'n jaio zan, Beltranea deritzaion etxean, 1894 urteko Apirillaren 24'an.

Bere sasoi-urteetan okiña izan zan: ogi-egille ez-egik, *camioneta* batekin ogia erriz-erri banatzen zuana.

Egun batez, ogia eramatera norabait zi-joala, bide-bazterra jo edo olako zerbait egin zuan. Guardiak multa eman-asmotan asi zitzaizkan, beintzat. Paperen bat bete bear zuten, eta zer pekatu egiña zuan Urtasun'i berari agindu zioten idaztea. Onek itz auek ezarri zituan:

*Trini con su camioneta
por mirar a una chica
se ha metido en la cuneta*

Guardiak irriari eman zioten, eta ezer gabe libre utzi zuten.

Urtasun'en olako ateraldiak, bai euske-raz ta bai erderazkoak, bildu izan balira, liburu aundi bat beteko luteke.

Batzutan, ordea, ordaña ere izaten zuan. Ala, egun batez, Amaiur'ko Mixel Dargaitz bertsolariaren tabernan sartu omen zan. Urtasun'ek loterian xox batzuk irabaziak omen zituan. Atetik sartzen ikusi orduko, onela esan zion Dargaitz'ek:

—Trini, *enhorabuena!*

Ta onek:

—Neretzat poza, iretzat pena!

Ta Dargaitz'ek:

—Urte bat gabe yain baituk dena!

Mezkiritz'ko alaba batekin ezkondu zan: Perpetua Zaragueta'rekin. Sei alaba izan zituzten, ta semerik bat ere ez.

Amak, kanturako zaletasun aundia baitzuan, alabai lo-arrerazteko doñu berri bat sortu zuan. Ta gazteenari kantatzen ziolarik, zaarrenak ikasi. Orain etxean askotan kantatzen dute; orra nola kantatu didaten neri:

Gaur egunean, Urtasun bertsolaria Iruñe'n bizi da bere familia guziarekin.

Liburu ontan bildu ditugunak baño askoz ere bertso geiago paratu omen zuan bere denboran; bañan orain beraren edo besteren aotik jaso al izan ditugunak, onako aukerak izan dira. Izenburuak guk asmatuak dira.

Beti bezela, Donostia'ko Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain izan dira doñuak magnetofonotik entzun eta paperean ezarri dituztenak.

«KANTU-LANIAN EDO BERTSOTAN...»

Lau bertso auetan, bein batez Bozate'n ijituen artean zer gertatu zan esaten digu Urtasun'ek. Beraren aotik jasoak ditugu.

- 1/ Kantu-lanian edo bertsotan
abiatzen naiz esaten
juan den igande-arratsaldian
zer gertatu dan Bozate'n,
gañera bere sozio-lagunak
ere jakindu dezaten,
alaja txarrak gauza onikan
sekula ez baitu izaten.

- 2/ Barrio ontan aztuta degu
Melilla'n daukagun gerra,
eguna orretan toki ontan ere
bagenduan-da ederra:
gizon ta andre naste zabiltzan
nola auntza ta akerra,
ezta txikia Frantzisko ijituai
egin dioten okerra.

4/ Ni neretako entzun detanez
Beltzarra dauka izena,
projimuari ondo obratzeko
kara beltzeko gizona;
Mariano txar bere suia da,
berakin sozio zena,
bere aitari ez diote egin
oso azio zuzena.

3/ Batek esan dit: «Ni egondu nitzan
leio-zulotik beiraka,
parte batetik parragarri zan
zerabilleten zaraka:
gizona oiek beren nabalak (1)
elkarrengana jiraka,
eta atsuak berriz elkarri
tutututikan tiraka. (2)

---

(1) Nabalak: labanak, kanibetak, aiztoak.

(2) Tutututikan: illetikan.

ATSOTENE'KO BERTSOAK

Urtasun'en bertso auek, Arizkun'go Juan Martin Mendikoa'ren eskutik jaso genituan. Ta orain, argitaratu baño len, Urtasun'ek berak ikutu batzuk egin dizkie an da emen, oker zeudenak zuzenduz.

Doñua, Urtasun'en alabak kantatua da, ta Donostia'ko Ambrosio Zatarain eta Manuel Yaben'ek magnetofonotik entzun eta paperean ezarria.

- 1/ Bertso berriak paratutzeko
naiz intentzio osuan,
deklaratzea zer pasa zaikun
Bozate aldeko auzuan:
etxe batera juan nintzan ni
trankilidade osuan,
baiñan andikan ez naiz atera
oso jenio gozuan.

- 2/ Valle Baztan'go semia naiz ta
bertan jaio ta azia,
panaderoko ofizioan
deramat neure bizia:
atso zar batek obligatu nau
bertso biz-pa-iru jartzia,
balin Jainkuak ematen badit
orretarako grazia.

- 3/ Zeruan diran santu ta santak
daude triste ta serio,
Atsotenea'n bizi den atso
sorgin oi dela medio;
balin Jainkuak salbaziorik
orri emaiten badio,
fintasunian erabiltziak
eztuk askorik balio.

- 4/ Lengo batian desonratu nau
Atsotene'ko atsuak,
asmentatikan ez dazkit eman
arrozoin kuriosuak;
egun artatik utziak ditut
etxe artako pausuak,
ark adiñako muturrik eztu
mendian dagon otsuak.
- 5/ Lendabiziko izketatikan
esan ziraten: «Ladrona,
iria ezten gauza projimoari
kendu nayikan agona!»
Ongi dakigu arrazoin ori
iñorentzako dela ona,
atso igartu Judas berakin
soziedadian dagona!
- 6/ Neretzat beintzat izketa xarra
bertze gauzarik etzion,
orretxengatik para dizkiot
dozen erdi bat kanzion;
mundu untatik juango zerade
eginik zenbait azion,
untan despeida emaiten dizut,
adios, Purifikazion!

APEZAREN USOAK

Don Alberto Rezola Irurita'ko erretore zanak uso-aldi gaitza omen zuen. Bañan usoak baratza guziak ondatzen zituzten, da Baztan'go Erriko-etxeak eun laurleko multa jarri zion; baita ondoren Urtasun'ek bertsoak paratu ere.

Apeza eta Urtasun oso lagun aundiak ziran. Apezak jakin zuen nor zan bertso-jartzallea, bañan etzen aserretu; len bezin lagun onak jarraitu zuten.

Bertsoak *Argia*'n agertu ziran, eztakigu zein zenbakitan. Onela diote:

- 1/ Bertso batzuek paratutzeko
orain artu det idia,
ta iduritzen zait badaukatela
naiko arrazoin-bidia;
gure alorretan uso batzuek
oker aundiak ai dia:
niñerikoa moztuaz gero
galdua da landaria.

2/ Oken nausiai eman diote
egun laurleko propiña,
ondo irabazik zauzkan eta
ez da sobera egiña;
zure sakelak sufritu badu
usterik etzuen miña,
olakorikan etzan pasako
txintxo portatu baziña.

3/ Keja eskuaraz emana nion
erderaz eta latinez,
belarriz ondo aditu arren
txintxotasunik egin ez;
saiatu zaitez zeure usoei
kasu piska bat eginez,
peligratzen du berriz jartzia
berritik sakelan minez.

4/ Aza asko ta tipulak ere
Paulinok ditu eziñak, (1)
gizarajuak ondo kosta ta
asko nekatuz egiñak;
barkatu eta jartzen dizkizut
biotzez agur biguñak,
nere aldetik eman zaiezu
bi etxekoandrei eskumuñak.

---

(1) Paulino, Trinidad Urtasun'en aita zana zan.

ETXE BATEKO KONTUAK

Bertso auek ere Urtasun'i berari jaso dizkiogu. Naparroa'ko errixka batean bein batez zer gertatu zen adierazten digute. Bañan erriaren izena ez izendatzea obe dala uste izan degu.

1/ Lagun on batek enkargatu nau
jarriko ttudan bertsuak,
balientia autatu naute
izateko edertsuak;
aferak ere merezi du ta
jartzera nua batzuak,
adieraziz..... (1)
pasatu diran kasuak.

2/ Juan den San Fermin biaramonian
.....'ko ..... 'n (2)
entzun detanaz arkitu dira
franko estadu larrian:
gizona atzetik makillakin da
andria negarrez aurrian,
ezkondu besteik egiñ ez eta
oiek dabilzan neurrian!

---

(1) Erriaren izena.

(2) Erriaren eta etxearen izena.

3/ Eguna ori pasatu dana
ustez ziran San Andresak,
geroztik onat gertatu'iranak
kontatzen ez dira errezak.
Zer errespeto derabilkigun
familiarako kabezak!
Gauza onikan sekulan eztu
buruzpide aldrebesak!

4/ Jaun prestu ori nongotarra den
ez nuaie erratera,
orren erritik olakorikan
sekula ez baita atera:
aita, andria ta koñadua
yo ditu denak batera,
Sansonen yokua egin nayian
konparazio batera.

5/ Etxe ontako etxekoandriak,
mundu guziak dionez,
senarra etzaukan arnegatuta
disgusto asko emanaz;
aita zarra ta koñadua're
alabatzen tuzte onez,
ttantto bat falta duela iduri
gauzak itxura duanez.

6/ Jaun prestu onek badu izeba bat
erri ontan bizi dena,
ezkontza onen tratu egiten
ori dugu asi dena;
esaten zion: «Ba'ut illoba bat
izan daiteken onena,
Kalifornia'n aberastuta
orain etorria dena».

NESKAZAR BATI

Bertso auek paratu zizkion bein batez Trinidad Urtasun'ek neskazar bati. Daturik, etzaizkio guziak gogoratu. Erderaz eta euskeraz jarriak dira. Erria ez degu izendatzen.

1/ *Esta es la otra noche*
ein detan ametsa,
unas cuatro coplicas
jarri al baneza;
sabiendo no he contado
bear ezten gauza,
y en qué le habré faltado
ai jakin baneza!

2/ *Yo no soy de ..... (1)*
nai izanik ere,
pero en este pueblo
zautze'ut norbait ere;
sin haberle faltado
ustez ezer ere,
se me ha puesto de punta
ziñetan alere.

---

(1) Erriaren izena.

3/ *Hay una tiendecita
aduanain onduan,
con mucha confianza
tratatzen genduan;
hablando de estas cosas
broman esan nuan
que no habría para ella
nobiyoik munduan.*

4/ *Al oír estas palabras
asi zan oiuke:
«Los sobrantes que tengo
ik izan nai uke!
Como yo novios, novias
ik izan bai uke,
un poco más ariba
beiratuko uke!»*

5/ *En novios ha tenido
asko komentzi,
por no haber querido ellos
denak ditu utzi;
dando la despedida
lanpide au beaut utzi,
y reciba de mi parte
millaka goraintzi.*

6/ *Es una simpática*
ta edade gaztian,
cumple los cincuenta años
datorren astian;
tienen el hablar muy dulce
tratatzen astian,
me parece que éstas
obiak eztian.

EZ BELE TA EZ MIRU

Erderaz ta euskeraz beste bertso-sail bat ere paratu zuan; bañan orain etzaio bertso au besterik gogoratu:

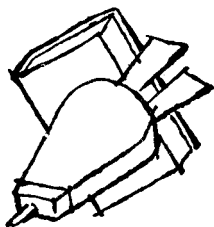
*Los que han andado con ella
omen dira iru,
para esa chiquitita
gezurra iduri du;
sin duda le darían
zerbait ere diru,
ahora se ha quedado
ez bele ta ez miru.*

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. R. Artola: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. M. Soroa: Gabon, Au ostatubal, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. F. Apalategi: Euskal mutillak armetan, I.
4. Pepe Artola: Ustez laguna detan.
5. P. M. Urruzuno: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. T. Alzaga: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. R. Azkarate: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. A. Apaolaza: Patxiko Txerren.
9. B. Iraola: Oroitzak.
10. Errege eguneko bertso sayoa (1962). (*Aitua*).
11. P. Larzabal: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. Bilintx: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. M. Izeta: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. P. Larzabal: Iru ziren.
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I.
16. A. M.ª Zabala: Gabon gau bat.
17. A. M.ª Labayen: Malentxo alargun!
- 18-19. A. Zavala: Txirrita. (*Aitua*).
20. F. Goñi: Lurdesko gertaerak.
21. P. Larzabal: Herriko bozak.
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962).
23. Aizkolariak.
24. F. Imaz: Bertso guziak.
25. A. P. Iturriaga: Jolasak.
26. A. M.ª Zabala, A. Larraitz, Mir: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak.
28. B. A. Mogel: Ipui onak.
29. T. Alzaga: Burruntziya.
30. G. Anduaga: Egumsentiko txoria.
31. M. Soroa: Baratzen.

32. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza.
33. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak.
34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua.
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara.
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren herri onak.
38. *S. Salaverría*: Neronek tirako nizkin.
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak.
- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa.
42. *Uztapide*: Noizbait.
43. *Bertsolari-txapelketa (1-I-1965)*.
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu.
- 45-46. *J. M. Satrustegui*: Bordel bertsolaria.
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra.
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala.
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak.
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Fernando Amezketarra bertsolaria.
55. *Basarri*: Laugarren txinparta.
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria.
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea.
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari.
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrustegui*: Luzaide'ko kantiak.
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari.
67. *Bertsolari-txapelketa (11-VI-1967)*.
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari.
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak.
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsolaria.
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak.

84. *M. Matxain*: Uste gabea.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean.
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
- 88-89-90. *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria.
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria.
92. *I. Alkain* — *A. Zavala*: Alkain aita-semeak.
93. *A. Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak.
94. *A. Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak.
- 95-96. *A. Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. *A. Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari.

AUSPOA
LIBURUTEGIA

IMPRESO EN ESPAÑA